

Haraszti Mária
Pimpimparé

Haraszti Mária
Pimpimparé

Regény az ifjúságnak

AB-ART

– Olyan meleg van itt, mint az állat – mondja Öcsi a telefonba, aki (más Öcsikkel ellentétben, akik még felnőtt korukban is így szólíttatják magukat) utálja, ha Öcsinek hívják, mert szeretne már felnőni, elmenni abból az állat melegből, de nagyon. Nem boncolgatom a témát, miszerint azért egy állat nem olyan nagyon meleg, hogy egy szál gatyában kéne miatta ücsörögni a hetediken a tél közepén jó édesanyja és annak felmenői bosszantására, inkább megkérdem:

– Miért nem nyitsz akkor ablakot? Szellőztess ki, és kész.

– Na persze. Te csak azt hiszed, hogy itt ki lehet szellőztetni!

Nem kommentálok: tudom, hogy abban a lakásban valóban lehetetlen kiszellőztetni. Minden ilyen kísérlet felér Napóleon vesztes csatájával. *Borzasztó* huzat támad tőle, amitől *rettenetes* influenzát, *szörnyű* fejfájást, *iszonyatos* fülzúgást, *elviselhetetlen* szemvibrálást lehet kapni, ráadásul mindenkinek egyszerre kezd gágogni a tyúkszeme...

– Na szóval, hogy miért hívlak: elmentünk Vicáékkal a termálba, télen is nyitva van, és ki lehet úszni a közepén szabad ég alá, miközben hull a hó a fejedre.

– Szupi! Az jó lehetett.

– Csodás volt. Igaz, hogy egy kicsit megtaknyosodtam, de megérte.

– Ja.

– Egyszer én is voltam egy ilyen uszodában, télen, még a Szajúzban, de borzalmasan meghűlt a tarkóm – szól közbe az anyja. Már megint kihangosította a telefont. Nehogy valamilyen káros-kóros nagynénis befolyásolás alá kerüljön a gyermek, nehogy lemaradjon valamiről, amit nem tart ellenőrzése alatt.

– Hát igen – mondom halálos komolyan. – Az ilyesmi valóban nagyon veszélyes.

És összeviharok a kölyökkel. Mert mi, felnőttek, tudjuk, amit tudunk. Be is fejezem gyorsan, más-más bolygón élő egyedek számára bonyolult a kommunikáció.

Volt idő, még Öcsi kiskorában, amikor a világegyetemről, az élet keletkezéséről, a részecskefizikáról, az élet értelméről beszélgettünk órákon át. Azóta sok víz lefolyt ugyan a Dunán, de nem sikerült előrelépniük: mintha a kölyök személyisége visszafelé fejlődne. Mintha nélkül. S ennek nem a kamaszkor az oka.

– Játsszunk indiánosdit! – javasoltam. A többiek beleegyeztek. Csak egyikük volt nálam egy évvel idősebb, Jóska, a többiek mind kisebbek voltak. Két öccse, Laci meg Sanyi mindig nálunk lógtak. Az ő udvarukban ugyanis nem volt szabad játszani. Az utcabeli gyerekeket sem látták szívesen: ha betévedtünk, nem ugrálhattuk át a keskeny virágágyast, nem bújhattunk át a szőlősor alatt; a kaputól szigorúan csak a járdán juthattunk a házba, ahol illedelmesen le kellett csücsülni, amíg megkínáltak zsíros kenyérrel, ha megkínáltak egyáltalán, de nemigen volt szokásuk, leginkább csak limonádét adtak a lihegő bandának. Ott mindig jól kellett viselkedni, káromkodni meg aztán végképp nem volt szabad. „Szentés család” – mondta nagyanyám. Buzgó templomjárók voltak (a hetvenes évek elején járuk!), nem törődtek a gyerekek várható előmeneteli nehézségeivel, minden vasárnap ünneplőbe öltöztek és elmentek a misére. „Van mit meggyónniuk” – mondta ilyenkor nagyanyám titokzatos arcot vágva. A titokra egy évtizeddel később derült fény, amikor le kellett vágni Elvira né-

ni fél mellét. „Rákos. Mert Laci bátyád, ha beivott, mindig megrugdosta. A mellét is. Csizmával.” Aztán levágták a másik mellét is, végül összevissza szabdalták, míg egészen el nem fogyott. A csontsovány asszony úgy terelgette az unokákat, a Jóska meg a Laci gyerekeit, mint történetünk idején mi a kislibákat.

Az árokparton ücsörögtünk, a pelyhes libuskák körülötünk csipegették apró csőrükkel a zsenge füvet, pimpimpárélevelet.

– Jó az salátának, tele van vitaminnal – mondta tizenöt évvel később Volgográdban a Szlovákiából odaszakadt tanárnő, amikor arról panaszkodtunk neki, hogy egyfolytában éhesek vagyunk. A boltokban csak paradicsomlét, szilvalekvárt és fekete kenyeret lehetett kapni. Nagy szerencse volt, ha tej, ne adj’ isten vagy Brezsnjev, tejföl került a pultra. Húst a piacon mértek ugyan, de nem lehetett válogatni: ahogy jött, úgy volt az egy kilónyi adagban csont és mócsing meg zsír meg más, kollégiumi konyhán feldolgozhatatlan utálatosság. Fölösleges pénzkidobás lett volna. Meg hát nem is volt mit kidobni. Igaz, hogy az „ösztöndj” felért egy ottani főiskolai tanárnő havi keresetével, de a kollégiumot, a kaját, könyveket, füzeteket mind meg kellett venni belőle, nem beszélve az edényekről, hiszen azokat nem vihettük magunkkal. S minthogy melegvíz is csak hébe-hóba folytott a csapból, vízmelegítő fazekat és lavórt is be kellett szereznem, a fene az igényes fajtámat. Így hát csak a – azt sem tudom már, főiskolának nevezték-e vagy egyetemnek, mindenestre az órák végét pont úgy jelezte a csengő, akár odahaza a középiskolában – büfében elfogyasztott édes zsemle, a „búlocska”, meg az univerzális

üdítő, a „kampót”, azaz a némi gyümölcscsel és cukorral megijesztett zavaros kompótlé adott némi energiát. Fekete kenyér szilvalekvárral és fekete teával. Reggelire. Fekete kenyér szilvalekvárral és fekete teával. Ebédre. Fekete kenyér szilvalekvárral és fekete teával. Vacsorára. Szóval, együnk pitypangsalátát, nem lesz vitamingsodunk. Vagy diót mézzel.

– És tessék mondani, étkezés előtt, vagy utána? – kérdezte csoporttársunk nem kis iróniával.

A tanárnő nem értette. Régen élt már a nyomorban, amely felé az egész szocialista világ teljes erőbedobással haladni igyekezett, s valószínűleg odahaza is régen járt jóllakni, meg hát már nem is volt olyan fiatal, elvult pitypangon, dión és mézen. Ahogy az egész birodalom.

Főszereplőnek nevet kéne adni. Lehetne a neve mondjuk Szidi, Gizi, Juszti, Regina, Ilka, Valér, Bözse, Mári, Ilon, de ezeken a neveken szülőfalum déd- és nagyanyáit szólították. Aztán jöttek az Erzsik, Giták, Margitok, Valik, Irének, Szerének, az anyák nemzedéke, még később a Brigik, Mónikák, Melindák, Ivettek, Angelikák... tovább nem követtem figyelemmel. Ezért aztán, a névadás körülhatároló jellegét elkerülendő, főszereplőnek a neve Én lesz, aki lehet akárki, lehetek akár én is, vagy bárki más.

A kislibák is elvultak a pitypangon, később a zsenge salátából vágott, kukoricadarával kevert keverten. Egyre nehezebb volt rájuk vigyázni, egyre tekintélyesebbeket fröccsentettek az árok fűvére, úgyhogy kiszorultunk az útra, ahol vígan lehetett Király, király, adj katonát, Komámasszony, hol az ollót, Csírt meg indiánosdit ját-

szani. Métázni már nem tudott megtanítani a papa, túlságosan bonyolultnak látszott a játék, pedig, ahogy viszagondolok, eléggé hasonlítottak a szabályai a baseballéra. Azt sem értem. Az indiánosdi viszont kiváló játék volt. Akkoriban ment a moziban Gojko Mitia főszereplésével egy sor „indián” film, valódi jugoszláv vadnyugati sziklákon forgatva. Mit tudtuk mi, hogy átverés az egész, Karl May-jal együtt? Hogy sosem látott indiánt, csak valakit ismert, aki elmesélte valakinek, hogy valaki egyszer már látott... No, azért ez nem egészen igaz, akkoriban az írók igenis folytattak témájukban előtanulmányokat, nem úgy, mint manapság. Az indiánosdi kiváló játék volt, mert lehetett íjból lövöldözni a nyílvevőkkel. Nagyapám rendre gyártotta az íjakat kis hadseregünknek, nádból a nyílvevőket. Nem ütöttek sebet. Apámék világháborúsdit játszottak, akkor az volt az elsődleges „élmény”, nagyapámék kuruc-labancosat, a mai gyerekek A Birodalom visszavágot (ha kissé felnőnek, irodalom visszavágot). A legkisebb kisiskolások a hírek szerint manapság Oszama Bin Laden kontra CIA szereposztásban bombázzák az egymásra tornyozott zöldségládákat. Meg gumikesztyűt, hintőport és borítékot vásárolnak az ál-anthraxos levelek küldéséhez. Heccből. Ha felnőnek, heccből kinyomják akárki szemét vagy megnyomják az atomgombot? Értem és nem értem, miért kell mindenáron ellenségesdit játszani. Az egyik legősibb játék, nem megy ki a divatból.

Ahogy akkoriban nem értettem azt sem, miért rugdosta Elvira nénit a nagydarab férje. Ez is elég ősi társasjáték. A dolog ott válik érdekessé, mikor a Hunèik-Bordás szerzőpáros a nyolcvanas évek elején elkészíti felmérését a felvidé-

ki magyar családok szexuális szokásairól. Az eredmény nagyjából az, ami az szentés családnál: lehangoló. De miért pont szexuális kultúránkkal állnánk jól? Társadalmi kultúránk szintjét jelzi, hogy a sorozatot anyám főszerekesztőként közölte az akkor még társadalmi kérdésekkel is foglalkozó Nőben, s ez elég ürügyül szolgált arra, hogy megszabaduljanak tőle, aminek valódi oka az akkoriban merész kiállítás volt iskolaügyünk védelmében, valamint egyes „letiltott” szerzők közlése, munkához juttatása. Ma már egyik sem dicsekszik vele szívesen, hogy sorozatuk, munkájuk volt a legnehezebb időszakokban. A szabad – nem szabad határait nem ők húzták meg: de feszegetni módjával mindig lehetett. A történet úgy válik kerekké, hogy menesztése után egyetlen talpnyalója sem hívta fel anyámat, sőt még az utca túloldalára is átmentek, ne kelljen vele találkozniuk. A hatalom kegyvesztettje mindig fertőzés gyanús. Azok, akiket addig mindig hozzánk evett a fene, ha valami kis nyavalyájuk akadt. Ifjúkori felismerés, figyelmeztetés mindenkinek: vannak mosolyok, gesztusok és kiváltságok, amik sosem neked szólnak, hanem rangnak, pozíciónak, kórságnak. Vazallus nép – vazallus gondolkodás. Eljön annak is az ideje, hogy megfigyeljük, miként jár rá a rúd azokra is, akik az úgynevezett elviselhetetlen szolgaságból az egyre egyenlőbbek közötti szabadság lehetetlenségébe törnek a fogukat.

Csótányok. Csótányok Szegeden, a lánykollégium főzőkonyhájában. Csótányok Volgográdban, a koedukált nemzetközi internátus főzőkonyhájában. Mindegy, mit főz, mit főz ki az ember, csótányok mindenütt. Bemásznak a szekrénybe, az ágyad alá, a levesestányérodba, a fiókokba, be-

másznak mindenüvé. Felgyújtod a villanyt – Legyen világosság! –, s a csótányok HUSS!, szanaszét szaladnak, hiába kergeted őket, egyszer csak nincsenek sehol, hirtelen azt hiszed, álmodtad az egészet, az egész libabőrt, hidegrázást, üldözési mániád van vagy fehér egerek helyett látod a csótányokat a kenyérvágó deszka szélén. Alattomoson lekapcsolod a villanyt, fogod a porlasztós csótányirtót, kivársz, aztán fel a villanyt, harcra készen fújod a mérget, de a csótányok a természet örök túlélői, úgy eliszkolnak, hogy hamarabb fordulsz te föl a méregtől, mint ők. Leoltod a villanyt, éjszaka, előjönnek a bombaterhükkel komoran morgó repülők, előjön a Madách-igazgató, Sárkány elvtárs képe, aki percre betartatta a munkakezdés időpontját, vastag piros vonallal húzva alá az igazságot a nagykönyvben pontban nyolckor, de hiába szolgálta oly buzgón a saját elveit, úgymint az árokban végezte később. Forgolódsz, hanykolódsz, rémek gyötörnek. Előjön közvetlen irodalmi főnököd képe, amint részegen zsénagy kezét macerálja, okádkodhatnékod van, felrémlik a szülőfaludban tartott olvasótalálkozó képe, ahol úgy égtél, mint a fene, mert főnököd egyetlen ép mondatot sem tudott kinyögni, dadogott, a terítőt morzsolgatta, és fújta, fújta a füstöt szakadatlan, döntötte magába a féldeciket. Szétrohadt belülről, akár csak az apám. Kiver a jeges veríték, felrémlik Zsó, amint azt mondja: “Felmondok! Én nem fogok nap mint nap óránként lemenni neki egy üveg sörért, még azt hiszik, én vagyok az alkoholista!” Előjön Jakál elvtárs képe, rádió, keskeny, szigorú szája, ő is megkrepált azóta, az ilyenek nem halnak, eltűnnek csupán, majd reinkarnálódnak, “Vigyázzanak, nagyon vigyázzanak, mert könnyen szétköthetjük a babaruhát!” intett engedelmességre minden alattvalót, az ominózus mondatot elbocsátással való fenyegetésnek szánva, mert nem

tudott a lelkem magyarul sem rendesen, janicsár volt, mint ahogy a hatalom kinevel vagy előbb-utóbb azzá tesz mindenkit, akit odaenged vályújához, ha nem ideológiája, akkor pénze szolgájává, de ő is reinkarnálódott azóta, az aberrált hatalom újrateermeli önmagát, ez a realizmus első számú alaptörvénye, szerintem, de Hari Sheldon sem mondana el-lent. S a csótányok egyre másznak, bőröd alá, szemedbe, agyadat birizgálják, tele velük a világ... Ideje lenne felébredni.

– Nem akarok úgy járni, mint a mamája – mondta a sakálnak Jakál, miután azt kellett eldöntenie, felvesz-e az oly nagyon bizalmi állásba, mint a rádió magyar adásának szerkesztősége, egy olyan gyanús helyről, mint az Irodalmi Szemle rebellis szerkesztősége. Huszon-valahány évesen a nyugdíjasok műsorát kellett szerkesztenem évekig. Nyilván sok államellenes riportot, intézményünket aláásó kijelentést lehetett volna belecsempészni. Ha egy huszonéves érthette volna a nyugdíjasokat, ami – ma már tudom – tökéletesen lehetetlen. Nem tudom, hogy függhetett össze a dolog a mamámmal, de hát az illető elvtárs gondolkodásmódját szinte lehetetlen volt követni. Logikáját, szabad asszociációit önmagán kívül nem értette senki. A Szemle viszonylagos szabadsága után egy másodpercekbe csomagolt diktatúrába csöppentem. Intrikákkal, besúgásokkal teli zárt világba. Ez a világ a mai napig nem változott semmit, ugyanúgy örökölődnek a sűrűlódások, főnöki allűrök, mint a „fordulat”, a demokrácia előtti időszámítás alatt. Csak a túlélés igazán fontos, a kezdeti bizonyítási kényszert, ha van valakiben, hamar elnyeli a rutin, a fogjuk meg a dolgot a könnyebbik végénél logikája. Akkor is így volt ez, amikor kitört – ? elősunnyo-

gott? – a kulcscsörgetős forradalom, és mi, a magyar adás, elsőként a rádióban, sztrájkba léptünk: csendet közvetítettünk a forradalommal való szolidaritásunk jeléül. Utána napokig, hetekig, hónapokig hittük, hogy mi mozgatjuk a világ kerekét. Egészen addig, amíg a sztrájkbizottság öt tagja közül négy beadta az unalmast, különféle okokból, de ki-disszidált a forradalomból. Hárman közülünk már nem vagyunk a rádiónál, egy meghalt, egyet kirúgtak, de később visszavették. A volt főszerkesztő pozitív lusztrációja ellenére jó ideig a BBC magyar adásának munkatársa lehetett Londonban, míg idehaza el nem ült a vihar. A helyettese meg, akitől akkor meg akartunk szabadulni, de a nehogymárbajlegyenisták miatt nem lehetett, hangulataival naponta keseríti – amint mondják – a mindent tűrő alkalmazottak rabszolgaéletét. Én meg csak röhögök magamban, amikor komoly pofával hallgatom kétségbeesett panaszadatakat: megmondtam, hogy váltsuk le, 1990 elején megtudtuk volna csinálni, ha nem lettetek volna olyan rohadtul alibisták... Legszebb öröm a káröröm. Legalább jól mulatok rajtuk, ha már öt évi munkám megbecsüléseképpen kihagytak a rádió évfordulós évkönyvéből is... Mulatok, és szána-kozom az emberi tehetetlenség, lehetetlenség láttán. Kar-nyújtásnyira volt tőlük a szabadság, ami nekem végül megadatott. Amit megadtam magamnak. Nekik nem kellett, hiába próbáltam rájuk tukmálni. A megélhetés vélt biztonságának délibábja, a megszokás, az alattvalói lelkület erősebb volt.

Számomra a falu és a nyár egyet jelentett a szabadsággal. Még az sem nagyon töltött el félelemmel, amikor a főutcán 1968 augusztusában orosz tankok dübörögtek végig. „Ne

menjetelek oda, gyerekek!” – kérték az öregek. Persze hogy odaálltunk az út szélére, onnan bámultuk a berregő, a rossz aszfaltot repesztő monstrumokat. Nem volt félelemérzetünk, csak furcsállottuk, hogy apu meg anyu, akik azelőtt csak hétvégén jöttek le, mindennap falun töltik az éjszakát, majd hetven kilométerre fővárosi lakásunktól. Mi persze örültünk nekik, és néha elkaptunk néhány izgatott, gondterhelt szófoszlányt arról, hogy megjelölték a házban a magyarok lakását, feliratok tűntek fel, hogy a kommunisták lógni fognak, nem lehet tudni, mi lesz, túl gyakran hangzik el a „Maïari za Dunaj!”

– Más volt, mint ötvenhat – mondja anyám. – Ötvenhatban diákokként lelkesedtünk, erősnek, magabiztosnak éreztük magunkat, a mi osztályunk nem is írta alá az elítélő nyilatkozatot, de szlovák osztályfőnökünk eltussolta az ügyet, különben mindnyájunkat kivágtak volna. Hatvannyolcra már működött az agyamosás, tele voltunk félelemmel, szorongással, önmagunkban sem bíztunk.

– Maïari za Dunaj! Vás vŕetkých by mali zastreli ! Na Slovensku po slovensky! (Magyarok a Duna mögé! Agyon kéne lőni mindannyiótokat! Szlovákiában szlovákul!) – harsogja a képembe egy félrészeg, szakadt nacionalista Pozsony főutcáján, a koronázó dóm tövében 2001 őszén.

– Te primitív barom! – harsogom vissza. – Ez a kislány külföldi, szerinted tudnia kell a te kis négymilliós nyelvedet, ha az országba jön? Az angoloknak is meg kell tanulniuk szlovákul meg a japánoknak, ha véletlenül beteszik ebbe a porfészekbe a lábukat?

Mindig hagyom magam felhúzni. Szóváltásba keveredem, aminek az a vége, hogy észrevétlenül ellopja a karórát. Mire rájövök, mire ment ki a játék, már messze jár. Én

meg verhetem a fejem a falba, amiért nem tudom magam mérsékelni, pedig előre világos: csak én húzhatom a rövidebbet. Még jó, hogy a rozsdás bököt nem nyomta a hátamba. Ilyenkor persze sehol egy rendőr, hogy bevigyék a disznót. De gyerekkoromban sem állt sehol rendőr, amikor a kilencemeletes bérház másik bejáratában lakó fiúcskák szedték el tőlem naponta erőszakkal az üzletben visszakupott ötvenfiléresek, koronákat.

– Sprostá maïarka! – sziszegték. Ugyanezt sziszegték a kilencvenes években a másik fővárosi házban lakó, a kényszerűségeknek fejet hajtva szlovák iskolába járó kislány után az osztálytársai. Hülye magyar. Aki magyar akar maradni kisebbségben, az nem is teljesen normális, meg kéne vizsgáztatni, nincsenek-e mazochista hajlamai.

A kislány a dóm tövében először jár Pozsonyban. Egyetemista. Bár rokon, a kisebbségi létről csak tanulmányaiból értesült. Áll, ijedten néz.

– No nem baj – mondom –, legalább láttad, mi folyik itt. Kicsiben és nagyban, nap mint nap. Az ennél intelligensebb emberek véleménye sem sokban tér el, legfeljebb udvariasabban fejezik ki. Tőlünk senki sem fog soha bocsánatot kérni sem a kassai kormányprogramért, sem a málenkij roboton elpusztultakért, a Csehországba rabszolgának hurcoltakért, sem a kitelepítettekért. Legfeljebb majd akkor, amikor egy rezervátumnyi marad belőlünk, és a „többségbe” kódolt görcsös félelmek nélkül megadhatnak minden jogot annak a maroknyi magyarnak, hogy mutogassák Európa kirakatában a sok hivatalnoknak, akit csak a számok és jelentések érdekelnek, emberi sorsok csak udvariasságból. Már úgymint csak 9,7 százalék magyar van Szlovákiában. Évek óta mondom, ne pofázzanak itt hatszázezerről, ne használják hivatkozás-

nak: magyar csak az, aki annak vallja magát, a többire rég keresztet vethetünk, hiába áztatjuk magunkat, azok már sosem fogják olvasni Petőfit, de a napi sajtót sem, nem csoda, hogy csökken a példányszám, hiszen mindennel fogalakoznak, csak az emberekkel nem, naponta ontják az MTI híreit, amikor az előző este már ezerszer lefutott a tévében, csupa konzervhír, hír, hír hír, semmi emberi, semmi közösségi, csak kérdés-felelet, amely mögött nincs ott az ember, se az alany, se a kérdező. Az alany nem tudja befolyásolni, mi az, amit a nevében vagy rá hivatkozva beleraknak a lapokba, az „újságíró” meg egyáltalán nem kíváncsi az alanyra, se az adott kérdéskörre, neki csak flekk kell meg perc kell, betölteni a lyukakat papíron és éterben, mert túl nagy a csönd, a magunk csöndje, megsüketülünk tőle, a sok hallgatástól, nyeléstől és elhallgatástól.

Még szerencse, hogy mindenholnán támogatott képeslapjaink így az ezredforduló körül oly bőszen foglalkoznak a női orgazmussal – elvégre más már valóban nem mentheti meg a kisebbséget a nagy fogyatkozástól. A napfogyatkozás is eljött, hiába rettegte előre a fél világ.

A nyár. Arany izzású földek, forró esők, talp alá simuló fűszálak. Kislibák tenyérben lüktető teste. Fecskék. Eső előtt alacsonyan szálló, drótra telepedő fecskék. Huss-huss – cikáztak a perzselő égbolt alatt.

–Tudod, mit beszélnek a fecskék, lányom? Azt, hogy „Kiülnek az asszonyok az utcára, licsegnek-locsognak, a tüzük meg leég!” Ezt csicsergik, amikor látják, hogy az asszonyok a kapuban tereferélnek, az ebéd meg sēhun – mondja nagyapám, úgy, hogy nagyanyám is hallja. Mert szeret ám ő is elcseverészni a Juszti ángyival a kapuban.

Ott és akkor nem értem a célzást, mert nagyanyám mindig megfőzi az ebédet. Szalad ki a kertbe, sipsz-supsz, fordul, hozza a fonott vesszőkosárban a sárgarépat, petrezselymet, salátát, karalábét, karfiolt, zellert. Lába térdig sötétre barnul, feljebb hófehér. Szép sima lába van a nagyanyámnak, nem szőrös, nem visszeres, formás, pedig szaladgált rajta eleget. Sárgarépa. Milyen bizarr, lehetetlen szó – gondolom akkor ott, gyerekkoromban, és hiába kóstolgotam napokig, nem tudok megbarátkozni vele. Inkább megszokom. De mondhatom akár markóvnak, mrkevnek vagy mrkvának is, úgy még annyi értelme sincs.

– Gyerték uzsonnázni, gyerekek! – kiáltotta bele a mama a forró nyári levegőbe, amikor a nagy tálcán kihozta utánunk az udvarra, a kertbe, az árokpartra vagy főhadiszállásunkra, a hatalmas farakásra a metélőhagymával vagy újhagymával bőségesen megszórt vajas vagy zsíros kenyeret, vagy mellé a hersegős, vastag húsú fehér paprikát, édes-húsos paradicsomot, amely még a szabadban termett. És mi ettünk, hatalmas étvágyunk volt mindig, és nem futottunk be az eső elől sem, mert jó volt belegázolni a keréknyomokba gyűlt pocsolnyákba, lábujjunk közt átgyúrni a folyékony, sima, agyagos sarat.

– A fécskék is ebbű építkeznek eső után, figyeejétek csak meg – mondta nagyapám, akiben megvolt a hajlam, hogy mindig oktasson, meséljen, vagy inkább ösztön a tudás, tapasztalat átmenekítésére. Mindennek a működését, keletkezését, folyamatát meg akarta magyarázni, hátha megmarad valami a buksi fejekben. Azóta már megértettem ezt a hajtóerőt, hiszen én is egyfolytában át akarom adni a tapasztalataimat másoknak, mindegy, öreg-e vagy fiatal, hátha valaki

valamit hasznosítani tud belőle, felfogja, hogyan működik a világ, a természet, a társadalom, az ember. Mit csináljak, ha egyszer olyan értelemmel vert meg a sors, hogy meglássam az összefüggéseket? Hogy végletesen kritikus legyek magammal és másokkal is, hogy egész életemben a dolgok mögé látás, a mozgatórugók felismerése és megértése motiváljon? Egyszóval meg vagyok átkozva.

Biciklizünk kifelé, két falun át Alsóhatárra. Ott született a papa, ott telt a gyermekkora. Víz mellett, ártéri erdőkben, madárfészkeket vigyázva, halakat emelve ki a vacsorához, édeni önfeledtségben. legalábbis így képzelem. nem képzelek hozzá szúnyogot, intézőt, falat rágó patkányt, petróleumlámpát, árvizet, örök földtúrást, kapálást, kaszálást, csak a tej sajtarba surrogó vékony sugarát, égen átvillanó fecskét, fák koronája közt átszüremlő napsugarakat, zizegő faleveleket, kristálytisztá vizet, hatalmas halrajokat, csíkok fészket, vidrák várait, függőcinke-fészkeket, szarvasok figyelő fejét.

Biciklizünk, én a háromnegyedes kisbiciklin, mama a nyikorgó nagyot hajtva, papa a felszállásnál mindig megdöntött fekete férfibiciklin, de talán a kismotoron jön mögöttünk. Szedrészni megünk-e, vagy rokonoknak segíteni bekapálni a részes cukorrépa-, kender- vagy kukoricaföldeket? Három falun át, békességesen, nem kell autók miatt kapkodni a kormányt, nyugalom van, tücsökzene, madárhang, meg-meg nyikorduló lánc, a küllők surrogása.

Megálló a rokonoknál, szíves fogadtatás, kacsaszíros kenyér újhagymával. Kínálják:

– Vegyé, lányom!

Nem veszek, mert abban a pillanatban még nem vagyok éhes, meg aztán szégyellem magam valami miatt, hogy ide-

geneknél csak úgy elfogadjak valamit, főleg hogy más nincs, csak hagymás kenyér...

Kapálunk, szedrészünk vagy csak úgy elvagyunk estig, aztán újra a rokonoknál, farkaséhes vagyok, ájulás környékez, de hát biztosan megkínálnak megint...

Nem kínálnak meg. Azóta sosem mulasztom el, hogy egyek, ha kínálnak.

A Lady belépett az ajtón. Fölszegte állát, mint a levegőbe szimatoló őz, körülhordozta királynői tekintetét, felismert valakit. Ah! – mondta a fejtartása, széles mosolyt küldött a szerencsés kiválasztott felé, azután elindult, kissé mintha hasra akarna esni a túsarkain, erőteljesen vágva lábát a padlóhoz. Csatlakozott a társasághoz, rögtön kikövetelve magának a figyelmet, darabos karmozdulatokkal, keskenyre szorított szigorú szájjal férfiasan kezét rázott a körben ülőkkel, majd érdeklődő hallgatásba burkolódzott. Igencsak tudott érdeklődően hallgatni. Ezért gondolták róla, hogy rettentően okos. Irigyeltem. Hozzá akartam hasonlítani. Okosan figyelni, figyelmet kelteni, tetszeni. Soká tartott, míg rájöttem, hogy ez nem az én világom. Nem hallgatni szeretek, hanem beszélni. Kimondani, amit éppen gondolok, ahogy éppen látom a világot. Megfogalmazni, megérteni.

Azt hiszed, Öcsi, te szerencsésebb leszel? Hogy jobb korban születted? Nincs jobb kor. Minden kor irtózatos, gyönyörű vagy félelmetes. Minden korban lehetett reménykedni, rettegni és belepusztulni a hatalom örültségébe. Csak a kulisszák változnak, hidd el. A te kulisszáid betonkolosszusok és cyberterek. A zongorád elefántcsont billentyűivel az egyedül emberi benne. Maradvány. Kövület. Múzeumi darab.

Mint a ükik, dédik, nagyik és lassan a nagynénik kora.

Hallom, ahogy gondolkodtok. Ahogy kattognak a kerek az agyatokban, sistereg a velő az erőlködéstől. Aztán a gesztusok, a félrepillantások, ahogy hazudtok, ködösítetek vagy éppen meg akartok győzni. Én is sokat gesztikulálok. Arról vagyok felismerhető már messziről. Egy vékony lány-személy áll a világ valamely főterén és hatalmas, látványos mozdulatokkal magyaráz valakinek valamit roppant világ-megváltót, halálosan fontosat. Ám mindez most lényegtelen. A Lady is lényegtelen, ha ő maga nincs is tisztában ezzel. Teszi a dolgát, érvel, meghallgat, magyaráz, és elégedett önmagával. Én sohasem voltam elégedett önmagammal. Másokkal sem. A Lady szerencsés ember. Én is szerencsés vagyok. Nem szeretnék olyan lenni, mint ő, és valószínű, hogy ő sem cserélné velem. Ez benne a gyönyörű. Ez benne a félelmetes.

Tavaszi dallamokat hallgatok egy kastélyszobában a tél közepén, miközben a nyárról gondolkodom. Ez az igazi kaland. Rettentő öregnek érzem magam, és szorongva gondolok azokra az időkre, amikor még minden öröknek tűnt. Főleg a nyár. Végtelen volt, forró és kalandra csábító. Akkoriban tele volt a világ macskákkal. Cirmos macska volt a Cili, gyönyörű, hatalmas jószág, és mint minden normális házimacska, jól tűrte a gyúrődést. Mert volt benne része elég. Egy kíváncsi és szeretetre éhes kisgyerek gyömöszkölte nap mint nap. A macska volt ugyanis a babám. Ráadtam a sapkát, kismellényt, talán még be is pelenkáztam, belefektettem a meggyezésű babakocsiba – amelynek lehajtható tetejét kisöcsém rögtön a karácsonyi ajándékosztás után átdöfte egy kötőtűvel, órákig bögttem miatta, teljesen

szerencsétlenné tett, s tesz azóta is minden, ami nem ép, nem tökéletes, ami nem úgy működik, ahogyan kell –, rázogattam, kivettem, jární tanítottam. Nem mintha béna lett volna, de két lábon nem tudott egyedül közlekedni. Egész nyáron cipeltem magammal mindenhova. Aztán eljött az ősz, menni kellett az óvodába, el kellett búcsúznom a falutól meg a macskától is. Amikor legközelebb leutaztunk a mamához, a macska nem volt sehol.

– Elveszött, kislányom – mondta a mama.

– Hogy veszhett el, hiszen egész nyáron mellettem volt, el sem mozdult a házból?

– Hát éppen ez az – néztek össze a papával. – Annyira szeretett téged, hogy amikor elméntetek, elindult az autó után, s addig ment az országúton, amíg aztán többet nem talált vissza.

– Az nem lehet, a macskák mindig hazatalálnak – sírtam.

– Neki te voltál a gazdája, a mindéne.

– Keressétek meg, miért nem mentetek utána?

– Kerestük, lányom, napokig kerestük, amikor észrevettük, hogy nincs meg – mondta a papa szánakozva.

– Biztos elütötte valami, azért nem jött vissza – mondta anyám ingerülten.

– Az is lehet, hogy valaki megtalálta. Valami gyerek. Látta, hogy milyen szelíd, és megtartotta – reménykedtem.

– Az is lehet – hagyta rám. – Vagy elcsikkasztották, és nem akarják megmondani – jegyezte meg később, amikor más nem hallotta.

Nem hittem. Miért tettek volna ilyet szerető nagyszüleim, akik még a gondolataimat is lesték, hagyták, hogy hurcoljam a macskát, mama velem együtt babusgatta, etetgette, még a papa se szólt rám, hogy „macskának kint a hele!”; de a

gyanakvás már befészkelte magát kicsi kis lelkembe. S ott is maradt mind a mai napig.

Bár az az igazság, hogy hihetetlenül megbízom mindenki-
ben, nem is feltételezem róla a hátsó szándékot, egészen addig, amíg – rendszeresen, de hát az ostoba saját kárán tanul, vagy azon sem – nem mártja a hátamba a tört. Akkor aztán vége a toleranciának, megértésnek, segítőkészségnek, hideg leszek, mint a jéghegy. És könyörtelen. Nincs elnézés, nincs megértés, mérlegelés, kivárás többé. Mindkét állapotomat szeretem: a jószágosságosat és a könyörtelenségeset is.

A kút ott áll az udvar közepén. Kultikus tárgy, nem csak egy vízzel teli gödör, saját élete van. Remélem, túlél mindent és mindenkit, mostani elhagyatottságában is. Azt tudni kell, hogy a kutat nagyapám ásta. Hogy egymaga-e vagy valakivel, az már a múlt homályába vész, de nemigen áshatta egymaga, valakinek fel is kellett a kiásott földet húzni a vödörrel. Meg időnként nagyapámat is, aki akkoriban vékonydögájú fiatalember volt, a régi fotón alig látszik, majd átfúj rajta a szél.

Ásta nagyapám a kutat. Áshatta vagy négy-öt nap, nem hinném, hogy hamarabb végzett. Ahogy elkészült az első másfél méterrel, leengedték a betongyűrűt. Felállították a két kávét, keresztbe a fahengert a lánccal meg a vödörrel. Azzal húzogatták fel az agyagos földet, meg később a nagyapámat is, jó tíz méterről vagy még többről, mert mély lett a kút, hogy bő és friss vizet adjon.

Nem ez volt az első gödör, harmadszorra találtak csak vizet. Nagyon kellett a víz, kertészet alakulgatott a sovány par-

cellán, a fáktól az útig, közepén a házzal. Az is agyagból volt, agyagtégglából, azaz vályogból.

– Vájlokbu vótak a falak. Ott vetettük a Gurgyóba, gyúrtuk a lábunkkaa, kevertük belé a törekét, biza... – emlékezett nagyapám, szívta az olcsó cigarettát, Mars volt vagy talán még Detva. Dédanyám, azaz ómama „trafikos” volt, de papa nem nála vette a füstölnivalót, elment érte a kocsmába, egy héten egyszer, megivott egy sört vagy egy fröccsöt, nem kellett neki több, volt saját szőlő- meg ribizlibora, de muszáj volt elmennie, nehogy kibeszéljék, hogy nem ő hordja ott-hon a kalapot, no meg a legújabb híreket is csak ott tudhatta meg az ember, már ami a férfiembert érdekelte, mert az asszonyok naponta hozták-vitték a pletykát, mindennap összejöttek a kis- vagy a „nagybót” előtt, vagy később a tejcsarnoknál, azután meg a barátnő-klubban vagy az éneklőcsoport próbáin.

Nem emlékszem, hogy nagyszüleim kimondottan panaszkodtak vagy a rendszert szidták volna. Pedig nem éltek könnyen, többször vitte el teljes vagyonukat a rendszerváltás. Mindezt csak elmesélték, de a mesének sosem volt éle, fájdalom, nem készítette az embert szembefordulásra, bosszúállásra. Beletörődés volt-e? Túl sokszor fordult ahhoz a világ kereke, hogy szembe lehessen vele szegülni? A túlélés, a munka megtartó erejébe vetett hit volt-e a fontosabb? A „valahogy majdcsak lesz”?

– Én építettem fő a házot. Vót mérőónom még vízmértékem, osztán azzaa megmënt. Nem vót még akkó kőpadló, mint mostan, hanem agyagbu vót, úgy köllött főkennyi minden hétén. De nem ám agyaggaa, mit gondúsz! Tehénszarraa, azzaa bizony! – és jókat derült a gyerekek elképedt pofikáján.

– Úgy köllött, még mintákat is rajzótunk bele a újjunk-
kaa... – kacagott nagynyám is. – Én má nem soká csinátom,
de a szüle, ab biza haláláig kente a pallót. Én csak megszór-
tam vízze, aztán fösöprögettem. De mink hama csinátat-
tunk aztán fapadlót a szobábo, meg kiraktuk csempévee a
konyhát is. Biza. Minden nyáron ki köllött rakonnyi a szo-
bábú, a napra hortuk ki a ágyozót, a ruhákat a szekrénybú.

Ennek még én is tanúja voltam, söt részese. Amint na-
gyobb lettem, fokozatosan befogtak a munkákba. Eleinte já-
téknak tûnt minden. Boldog voltam, hogy saját kiskertem
van a kút mögött, egy sor sárgarépa, egy sor petrezselyem,
hagyma, saláta, saját paprikatõ, paradicsompalánta. Magam
ástam, kapáltam, gereblyéztem, magam jelöltem ki a sorokat
a két fadarab között kihúzott spárgával. Nagyapám az ágyás
szélérõl figyelt és dirigált.

– Ájjá csak a deszkára, azér fektettük oda, në lépjé a föld-
re, mer ésszigyúrod. A ûtetõvasat szúrd bele jó mélyen,
ahugyann csak bírod. Jóvan. Most tekerd meg, aztán dugd
belé a palántát. Óvatossan! Nehogy eetõrjön. Nno. Jóvan.

Ennél nagyobb dicséretet nemigen szokott megeresztetni,
de meg se szidott soha, legalábbis nem emlékszem. Viszont
mindig segített a játékban. Íjat szerkesztett, nyílvesszõket fa-
ragott, elmagyarázta, hogyan kell célozni.

– Eetalája ez még a nyúlat is...

– Azt meséd csak ee nëkik, amikor a Bindzsi éssziszedte
a nyúlakot a határbú...

– Az úgy vót, hogy vót a kutyánk, a Bindzsi. Igén jó ku-
tya vót. Okos. Éccer agyonvertem, de megmaradt. Libákat
pucút a anyu a kútná, osztánn valami dóga vót, otthatta õkõt
a vajliba, a kutya mëg eevitte, megrágtá. No, mikor meglát-
tom, há úgy rácsaptam a lapáttaa, hogy kinyút. Aszitem,

meg van dögûve, há ástom nekije gödröt hátú a kertbe. Oda-húztam a szélére, otthattam, mer gyütt valaki kápusztájér vagy mijér. A kutya még közbe észhë tért, elődaagott. Keresem a gödörné, há sehun sincs. No, mondok, hova lét a kutya? Há egy hét múva ódaagott elő nagy sunyítva, mer tudta, hogy rosszat csinát. De aztánn olyan jó kutya lét belülle, hogy abba sëmmi hiba nem vót. Letëhetté elé akármit, az hozzá nem nyútt, úgy örözte. Még a bódba is ee lehetett kûdennyi, eevitte a cédulát meg a pézt a szatyorba, aztán hozta, amit köllött. De a cigánt, azt mindég megugatta, má messzirû ugatta, nem vót mersze begyünnyi a kertbe.

– A nyúlakot meséd má, papa!...

– Ja, a nyúlak! No, há ëccër olyan tél vót, hogy eelepte a kertët, egészen a tetõig ért, haagassuk, há a kutya ott ugat a háztetõnn. Há – mosolyodott bele az emlékezésbe. Szívott egyet a cigarettából, aztán folytatta. – Akkó úgy meg vót fagyva a nagy hó, hogy csuzgorányi lehetett rajta. A nyúlak is csúzgorátok, futottak vóna azok cikkcakkba, de nem nagyon bírtak, a kutya még utánnuk, hozta õköt ide ja kertbe, kiterëgette sorba, de annyi vót, hogy a mama egy nagy vajlinggaa süttött belülle fasírtot. Kiterëgette õköt sorba. Há. Szërëncse vót, hogy a vadõr észre nem vëtte, mer egy másik kutyánk, az úgy járt, hogy lelõtte csõsz, mer kergette a nyúlat a búzábo. Há.

– Hogy lehetsz ekkora paraszt, kisfiam? – kérdezte a remegõs fejû tanító néni a nagyfûlû Lacikát, aki kisgyerek korát szintén nem a fõvárosban, hanem falun töltötte, fák tetején, árokpartok gyomtengerében, folyók partján, szelíd meg félelmetes állatok pajtásaként, szabadon. – Hogy lehetsz ekkora paraszt?

Igaz, rövid ideig ő is járt a fővárosi magyar óvodába, ahol a gyerekek többsége csak törte a magyart, jobbra szlovákul folyt a játék, s mi semmit sem értettünk, kiközösítettek lettünk a magunk mátyusföldi vagy palóc nagyszülői tájszólásával. Anyám nehezen tudta kiverni belőlem a „nem-e akarsz”, „megehessük” típusú elvetemedettségeket, hogy mire iskolába megyek, a tanító nénik ne találhassanak kifogásolnivalót a második generációs értelmiségi szövegében. De Lacikát senki sem kényszerítette arra, hogy ne úgy szóljon, ahogy tanulta: ízes palócsággal. Úgyhogy hiába volt harmadik generációs értelmiségi gyereke, kapásból leparasztozta a polgári származású vénkisasszony. A hatvanas évek végén jártunk. És nem jártunk szívesen iskolába. Idegen világ volt, kényszerekkel, telefirkált padokkal, gerincgyötrő székekkel, mozdulatlansággal terhes. Nehezemre esik felidézni, mert a tudat bölcsen elmosza a szorongásos élményeket. Pedig jó tanuló voltam, túlságosan is jó, túlon túl meg akartam felelni, elvégre apám mindig jó bizonyítványt kapott, anyám is jó tanuló volt, hogy lehetnék hát én rosszabb? Lacika is jó tanuló volt, ha kezdetben paraszt is. Keveset beszélt, sokat álmodozott. Titokzatosnak tűnt. Szeretni valónak és megközelíthetetlennek.

Bántóan nagy itt a csönd. A szél dühös futamokban vágja-kergeti a havat. Emlékezni kellene, rendszerezni mindazt, amit el akarok mesélni. Nem könnyű, mert a lustaság sokszor győz az akarat felett. Meg a napi, mindig sürgős feladatok. Telefonok, nyomdák, szerzők, hivatalok, pályázatok, szívességek, melléfogások, viták, ötletek.

Lacika egyszóval amolyan mintagyerek volt. Szorgalmas,

szótlan és szófogadó. Három „sz”. A nagy ász. Mégsem ő volt a nagy szerelem, bár egy ideig vezette a ranglistát. Főképp amiatt, hogy hihetetlenül jól ismerte a város környékét, a hegyi ösvényeket, patakokat, fákat, növényeket, madarakat. Sose voltak gazdagok, már ami az anyagi jólétet illeti, annál több gazdagságot kapott a fiú lelkiekben. Ismereteket, tapasztalatot, szeretetet. Végül mégsem tudott vele élni – mindenestre nem úgy, ahogy feltételeztük. Az egész osztály felhördült, amikor elvette a soványka szlovák leányzót, akivel még csak nem is tudott jól szót érteni. A testük beszélt, és döntött helyettük. Vagy az após által ajándékozott motorke rékpár, meg a nagy lakás? Hogy tudhatnánk? Ezekbe a dolgokba már nem avatott be senkit Lacika, mert érezte a szereleme ellen feszülő ellenállást. A vonzás irányába menekült ebből a helyzetből. Azt is állíthatnám: éretlenül viselkedett, holott úgy néztünk fel rá, mint az egyik legkomolyabb, legmegbízhatóbb, bár kissé szórakozott társunkra. Tévedtünk volna? Nem először és nem utoljára...

Nem sokkal a tankos nyár után a gömbölyded, füstölgős, zötyögő busz hazafelé tartott velünk a lakótelepre. Ott laktak akkor még Lacikáék is. Egész úton beszélt, én néztem, s közben arról ábrándoztam, mi lenne, ha megcsókolna. Sose csókolt meg. Vagy ha kézenfogva bandukolnánk az erdei ösvényeken, s közben beszélgetnénk a világ dolgairól. Erre sem került sor, legalábbis nem kettesben.

Pedig sokat jártuk a környező hegyeket. Kijelölt turista-ösvényeken haladtunk, néha harminc kilométert is gyalogoltunk egy nap, hogy aztán este fáradtan buszra szálljunk és visszautazzunk a városba. Ritka szép hétvégék voltak ezek. Egy csapat gyerek az osztályból, felnőttek nélkül, sza-

badon. Komolynak, felelősségteljesnek, nagynak éreztük magunkat, és igyekeztünk megfelelni a bizalomnak. Anyám nem kötötte az orromra, hogy amikor lekéstük a buszt s a szülők hiába vártak odahaza, mekkora pánik tört ki, hogyan telefonálgattak egymásnak kétségbeesetten. Mi pedig megérkeztünk nyolckor, fáradtan ugyan, de teljes épségben. Béla lát leszámítva, aki hatalmas vadászkesével a hegyteteji kilátón meglékelte a bal hüvelykujját. Ujja negyede félrefitayedt, ömlött belőle a vér, Béla falfehéren, de rezzenéstelenül nézte, visszaigazgatta, elszorította, feltartotta, aztán amint abbamaradt a vérzés, bekötöttük. Kissé megjáédtünk, de nem tört ki pánik. Úgy éreztük, urai vagyunk a helyzetnek, önmagunknak.

Ma már egy szülő sem engedné el a gyereket egyedül a Kis-Kárpátokba. No nem a kullancsok miatt, azok mindig is voltak, a kötelező honvédelmi gyakorlatok idején is. A farkósok, hajléktalanok meg hasonló gyanús egyedek miatt. Sehol sincs tőlük biztonságban az ember. A civilizáció vívmánya ez is, a sok ismeretlen, kiismerhetetlen, félelmetes alak.

Béla autószerelő lett, nem kínlódott a gimnáziummal. Aprócska srác volt, nem túl okos, sokszor kellett kihúzni a csávából, sügtünk is neki rendesen. Ő legalább vette az adást, de a két nagyfiú – akiknek már a nevére sem emlékszem, olyan rövid ideig jártak velünk – csak állt a tábla előtt és röhögött. Harmadszor ismételték a hatodikát, ha eljön az év vége, senki sem kényszerítheti őket többé az iskolapadba. Féltünk tőlük. Nagyok voltak, szemtelenek, teli voltak pénzzel. Az egyik mindig hosszú bőrkabátban járt, a másiknak aranyfoga volt. Lekezelték bennünket, kis taknyosokat, ennek ellenére igyekeztünk segíteni nekik, ha másért nem, az

osztályátlag miatt, elvégre nem volt mindegy, újra elnyerjük-e a vándorzászlót, vagy lemaradunk a két nagy ló miatt. A vándorzászló és az osztálykrónika rendkívül fontos volt, ahogy az is, a nyári táborban hányadikok leszünk a szobapontozásban. Mert ha megnyerjük a tortát, az édes siker! No meg a dicsőség sem elhanyagolandó.

A városban is a falut kerestük. Az volt élményeink, világképünk alapja és középpontja. Kijártunk a természetbe, amikor csak tehattük. Amikor apai nagyszüleim beköltöztek a fölöttünk levő lakásba – „keresztanyámékhoz”; nem volt a keresztanyám, csak a nagymama szerette volna, aki buzgó katolikus volt, „nagy bûn, ha a gyermekek nincsenek megkeresztelve”, így hívatta hát, hogy legalább látszatra győzedelmeskedjék a sok pogány fölött. A város fölött számtalan szebbnél szebb kirándulóhely volt, tűzrakó helyekkel, patakocskákkal, jóvizû forrásokkal. Mária-forrás – volt kiírva az egyik kőhalomból kikandikáló vascsurgó fölött. Komolyan hittem, hogy az én dicsőségemet hirdeti, vagy a nagyanyámét. De nem miatta lettem Mária, hanem a naptár miatt, merthogy azon a napon születtem. A papa által épített vályogház hálósobájának ágyában, jobb felől, tíz nappal a kijelölt időpont előtt. Akkora hó volt, hogy az utcából sem lehetett kimenni, szüleim ott ragadtak a faluban, így lettem „nyilas” és „disznó”, s így lett szülőházam. Egy ideig hittem, hogy van szülőfalum és szülőházam is. Akartam, hogy legyen, hogy tartozhassak valahová. Ha lehetne próféta bárki is a saját hazájában, talán még emléktáblám is lehetne egykor. De a falu számára nem igazán érték, ami csak szellemi. Ami teljességgel érthetetlen, hiszen a tanító meg a pap valamikor a közösség szellemi vezetője volt, ha tényleges hatal-

muk nem volt is, mint a bírónak vagy a jegyzőnek, volt hatalmuk a lelkek felett. Tisztelték őket, mert tiszteletet érdemlőek voltak. Bár az igazi hatalmat akkor is a pénz jelentette.

– Boros tanító úr vót akkor itten. Akkora énekkart szervezett a gyerekékbû, hogy csuda. Hatvantagú énekkart, akkoriba! Parasztygyerekékbû! Lánkákbû. Énekötünk mink háromszólamú kórusműveket is, aranykorszorús minősítést nyertünk. De eevitték a Boros tanító urat is, kitelepítették. Amikor má lehetett, járt haza minden nyáron. Még a fia is a menyévee. Sokáig írogattunk egymásnak. Nem tudom, mi lehet velük, régén nem jártak eere.

Nagyanyám náluk szolgált. A fél falu szolgálni járt, ki helybe, ki Galántára, akadt, aki Pestre is felmerészkedett, mint annak előtte az anyja.

– Nagy vendégség vót a Károliékná, monták, hozzuk fő ja bort a pincébû. Há olyan vastagon állt rajta a por, mint a ujjam. Tülük kaptam a eszcájgot, mikor eegyüttem. Ezt a szípet ë.

Nem nagyon hallgattunk oda, gyerekek, ómama meséire, kit érdekelt, hogy ez történelem, ugyanaz, ami a tankönyvek lapjain vár majd, csak más nézetből, ha nem is béka-, legalábbis békeperspektívából. Arra sem figyeltünk, hogyan menekültek a vérbe boruló Budapestről 1919-ben, mire föl kapott ómama trafikengedélyt – az volt a fő, hogy játszhatunk az apróval az ölében ülve az apró trafik pultja mögött, miközben duruzsolt a sarokban a péterkályha, s a falu öreg dohányosai el-elszívtak egy sodort „cigëröttát” vagy pipát a fapadon. Szerettük a dobozákba zárt dohány illatát, mindig egyik más volt, s amíg meg nem gyújtották, egész élvezhető

is.

Ópapát nem ismertük, csak a szó fordult rá alkalomadtán, nem fájdalmasan, csupán emlékezően. Nem állították róla sem azt, hogy hős volt – pedig azokban az időkben profitálhattak volna belőle, mint sokan abból, hogy partizánoknak vallották magukat, mint a vicc mondta: Nemsokára meg kell vennie Csehszlovákiának a Himaláját, mert a Tátrában már nem férnek el a partizánok –, sem azt, hogy áldozat. Nem húztak hasznót a családi tragédiából, a történelem félresiklatta sorsból, ómama, mint később kiderült, háromgyemekes hadiözvegyként kapta meg a trafikengedélyt. Így is nehezen éltek meg, volt baj a három gyerekkel elég, ómama örült, hogy hamar férjhez adhatta nagyobbik lányát. Így is maradt gondja a kisebbel meg Kálmán fiával, aki híres verekedő, nagy bicskás hírében állt, nemegyszer vitték haza lepedőben, késsel a hátában, de mindig megúszta, megmaradt, egészen addig, míg az ezredforduló előtt nem sokkal éjjel az utcán el nem gázolta egy helybeli autós, aki otthagya, hogy majdnem elvázott, mire megtalálták, így sem élt sokáig, összetörve, szörnyű fájdalmak közt kínlódott hetekig, mire meg tudott halni. A gázoló nem lett meg, de a falu tudni véli, ki volt a tettes, valószínűleg tudja is, hiszen egy megütődött autó, hirtelen átfestett karosszéria, garázsba zárt bűnjel nem marad észrevétlen egy kis közösségben. De mindenki hallgat. Szájukat lakatra zárja „a nem törhetjük derékba egy fiatalember életét” kétes erkölcsisége. Az öregért már nem kár.

– Mer tele lett a falu mindenféle gyütmönttel. Akit ki nem telepítettek, azt becsaaták a járdába, minden közös lett, vót, akinek jobb lett, mer sémmeje sē vót, csak a csoré segge, vót, akinek még mindēne odalētt, mer a közös, ammá sēnkijé sē vót, nem örözték, lopta, aki tudta.

Egyszer írtam egy színházi jegyzetet, amiben az állt: a darab tiltakozás mindenfajta történelmi hűsdaráló ellen. Épp csak a „történelmi”-t húzták ki, amiért az egész megíródott... A saját anyám húzta ki főszerkesztő korában. Meg is magyarázta, miért nem kell ingerelni az örökké éber hatalmat, az ügyeletes sajtófigyelő elvtársakat, akik minden sor mögött az alattomos osztályellenséget látják megbújni. Ilyen világ volt. Ha azt gondolod, hogy ma meg lehet sérteni bármelyik ügyeletes hatalmat, hát próbáld meg. A forradalmak mind a lehetetlen megkísértésével kezdődtek.

Lehet, hogy azóta utálok a történelmet?

Szóval, Öcsi időközben megnőtt.

– Picur, gyere már el velem a hétvégén a moziba! – kérem, merthogy egyrészt születésnapja van, másrészt meg hátha valami észbontó thrillerre szottyán kedve, és akkor jó alibim adódik arra, hogy magam is végigizguljam a legújabb szupermozit a süppedős, mélykék, galaktikus mintázatú szőnyeges, quadrofón zenés, műanyagpohár-tartós és légkondis teremben, az irdatlan mennyiségű pattogatott kukoricát habzsolva. Jobban mondva popcorn, mert ezt az olajon pattintott, sózott gyönyörűséget az amik direkt a mozi kedvéért találták fel. Mi az, hogy azelőtt szotyolát rágtak? Kit érdekel ma már a szoty. Szóval, megyek a gyerekekkel a filmszínházba.

– A bombajó kémnő kalandjait adják, meg ezt a sztálingrádi micsodát, aztán már csak két óra múlva van valami.

– Aha. Van jegy a sztálingrádi csatára?

– Biztos, hogy azt akarod megnézni?

– Ja.

– Nem ezt a dögös kémnőt, nézd már, milyen jól néz ki, biztos jó csihipushis.

– Nem, a Sztálingrádot.

Semmi kedvem megnézni a Sztálingrádos filmet, főleg, hogy egy szemesztert ott aszalódtam a legnagyobb újkori cucí nyomor „küllös” (pontos idézet egy jászfényszarui amatőr mesemondótól, aki a nagy jászfényszarui sóustóuróul mesélt egyik kedvenc lemezemen) közepén. De a gyermek értelmi és történelmi fejlődése érdekében nem kímélek pénzt, paripát, fegyvert: irány a sztálingrádi csata. Nem mintha arról szólna, mivelhogy amerikai csinálmány, azok meg cowboyfilmet kreáltak belőle, két mesterlövész párbajozik a lerombolt város küllös közepibe. Vér patakokban, szex nyakig, fő, hogy a korhatár 12 év. Végignyavalyogjuk a mozit, én kommentálom, élményeimmel és csekélyke megmaradt történelemtudásommal fűszerezem az eseményt. Ahogy egy jó nagynénihez illenék. De mint Woodhouse óta sejtethi minden unokaöccs: a nénikék nem talpig úrinők, úgyhogy nem vagyok tekintettel édes jó anyukája Amerika-imádatára, és kellőképpen kiemelem a film bakijait és gyengéit. Tanuljon a gyerek. Ha már nem kellett neki a dögös kémnő. Annak legalább semmi értelme se lett volna, míg ez a film szemfényvesztő és megtévesztő. Tiszta Amerika.

Az emilek meg jönnek-mennek. Van, amelyik Afrikán keresztül, van, amelyik műholdon – utóbbi olykor holdporos. Én meg lassan holdkóros leszek, mert mindig sötét éjszaka lesz, mire hozzájutok, hogy cseverésszek valamely vonalvégi, távoli elméncsel. Mint a megváltást, úgy várom a frappáns, humoros, kötekedő meg híreket hozó drótpostát. Ettől nem félek úgy, mint az időközönként a postás által benyújtott

ajánlott levelektől.

Egyre türelmetlenebbül tûröm a hülyeséget. Másét is, a magamét is. Ahogy öregszik és tapasztal az ember, azt hittem, úgy lesz egyre toleránsabb. Vannak dolgok valóban, ahol ez így mûködik, de a hülyeség és intolerancia tolerálása egyre több energiát emészt fel, így végül azt mondja az ember: elég.

Éjszaka. Ha lehunyom a szemem, kellemes zsibbadtság kéne hogy erõt vegyen rajtam. Nem ez történik. Agyam, mint egy hibbant komputer, különféle üzeneteket kezd küldeni. Tudatom élesre vált, és sorra veszi a nappali információkat, feldolgozza, osztályozza, képzelt vitákba, beszélgetésekbe hajszol, filozófiai értekezéseket írat a világegyetemről vagy a fizikáról. Hajnaltájt, mire végre kikapcsol és én elalhatok, már nem alkalmas az idõ a pihenésre. Csak a test regenerálódik kissé, az elme kimerült – egészen a következõ éjszakáig, amikor újra végigjátszhatja játékait.

Írtam már drámát álmomban. Kész párbeszédekkel, színpadon. Reggelre csak az alaphelyzetre emlékeztem. Nem sok idõ kell, amíg feltalálják az álomíró komputerprogramot, amely képes álmképeinket rögzíteni. Rengeteg szellemi energia megmaradhat ezáltal – de félõ, hogy addigra mindenki önellátó lesz mûvészetbõl, filozófiából, s ha álmában lefolytathatja a vitákat, a valódi ellenfelekkel való találkozóknak már nem lesz értelmük. Félõ? Vagy kívánatos?

– Esszigiûjtöttük a pézt traktorra, hogy vészünk, köllött a kertészethë. De gyütt a pénzbeváltás, osztán eevitte mindet.

Minden pénzünköt. Há. Még nem vót sömmink sè. Kezdhettük előrû. – Az érett paradicsomokat törölgetjük puha ronggyal, egyiket a másik után, hogy szép fényesek legyenek. Egyenként kerülnek a ládába, nem marad köztük hibás, csigarágott, túlérett, elvégre munkánk tisztességét csak tisztességes, megbízható áru képviselheti. Közben lehet emlékezni, lehet mesélni, kérdezni, hallgatni, énekelni. Lehetne – ha az ember tudná, mit fog akarni tudni később, amit nem jegyzett meg, ami elszállt, soha nem hozható vissza. Emlék, tudás, mások és a magunk életének ezernyi darabkája hull naponta idősírba. Jeltelenül.

Életem java része tudatomban zajlik. A valóság csak az időszakos háttérrel szolgáltatója. Vajon tudatunk nem úgy működik-e, mint ami felé a mesterséges tudatot közelítjük? Hogyan közelíthetnénk valami felé a mesterséges tudatot, amit nem ismerünk? Mire valók a számítógépes játékok, ha nem arra, hogy általuk elménk megfoghatatlan játékait láthatókká tegyünk? S ha tökéletessé tudjuk tenni az illúziót, mi különbözteti meg az álmot a digitális valóságtól?

Számítalan regénybe belekezdtem már. A számítógép hűségesen tárolta őket – amíg ki nem töröltem. Nyomtalanul tűnt el. De vajon valóban nyomtalanul-e? Hiszen tudatomban benne van, bármikor előhívhatom és újraírhatom. Amíg élek. S amíg agyam rendeltetészerűen működik.

A fizika csodálatos tudomány. Mindig is vonzott, épp elvontsága által, hogy láthatatlan dolgokat, elvont törvényszerűségeket kell megpróbálni megérteni. A világ működése

mindig is izgatott. Az emberi társadalom meg az egyes ember indítékait, cselekedeteinek mozgatórugóit is így próbáltam elemezni. Ennyi, amennyi a világból érdekes. Egy ember addig izgalmas számomra, amíg szét nem szerelem gondolatban, bele nem látok a működési elvébe. Szoktam elfogult is lenni és nem észrevenni dolgokat. Szembeszökő dolgokat. Olyankor nem a kutató, hanem a barátokozni és segíteni akaró ember kerekedett felül. Mindig ráfáztam a dologra. Az emberek csak akkor kezelhetők (pontosabb lett volna azt írnom: manipulálhatók, mert ez az izgalmasabb), ha nem engedjük őket közel magunkhoz. Ha érzelmeink, érdeklődésünk csupán színlelt, magunk kívülállókként vagyunk jelen és szórakozunk azon, ahogy éppen együttérzően hallgatunk egy banális és roppant unalmas történetet, férjről, főnökről, gyerekről, kutyáról, szeretőről. Azután majd kielemezzük. Éjszaka, amikor az agy négydimenziós játékaihoz hozzákapsolja az ötödiket is. Érted, mire gondolok? Nem? Úgy is jó. Főlöleges mindent érteni. Elég, ha elszornyedve leteszed, majd újra előveszed, nem tudván ellenállni a kísértésnek, hogy egy másik elme játékait megpróbáld megfejteni.

Készülődöm. Hamarosan eljön a következő nagy ugrás ideje, amikor éjszakánként majd nem egymagam virrasztok gondolataimmal, hanem rákapcsolódom valami észveszejtő bagolyklubra a drótpostán. És megkezdődik a természetes intellektusok mesterséges értelemmé tágítása.

Hogy komolyan gondolom-e? És ha igen? Mindenki úgy játszik, ahogy akar. Cinkelt lapokkal is lehet veszíteni.

Kiszsú interjút ad a Vasárnapnak. „Nincs szükségem szer-

kesztőre, műveim úgy jók, ahogy vannak” – mondja. Úgy látszik, manapság senki sem szereti a szerkesztőt. A fiatalok és kezdők meg amúgy is mindent tudnak – sőt mindent jobban tudnak. Manapság nem divat köteteket megszerkeszteni sem. Pedig az író, a költő ott kezdődik, amikor le tud mondani jelzőkről, szavakról, sorokról, mondatokról, bekezdésekről, sőt teljes művekről is, amikor fájdalom nélkül meg tud válni attól, ami nem sikerült, nem teljes.

Szerkesztő? Akkor jó, ha nem venni észre. Amint észrevenni, hogy nincs rendben valami a szöveggel, rögtön nyilvánvalóvá válik a hiánya. A hiány teszi tehát a szerkesztőt. A szerző önfegyelmének, arányérzékének, tudatosságának és tudásának hiánya. Hiányszakma.

Ifjúsági Író tábor. Az első, évekkel ezelőtt. A meghívó, amelyet nem jellemez se szín, se szellem, elkedvetlenít. Főleg az alábbi programpontja: káromkodási verseny. Írókhoz, költőkhöz méltó volna költészetben, műfordításban összemérni tudásukat. Úgy látszik, manapság csak erre futja. Még ha azt írták volna, Nagy László nyomán: „...káromkodásból katedrális...”

A nagy vakáció. Az örök vakáció, itt a Földön. Boldog, tudattalan lebegés.

Hogy milyen az új nemzedék? – kérdezi a riporter. rendkívül lelkes, roppant tehetséges, de mérhetetlenül felkészületlen. Másokkal szembeni elvárásaik hatalmasak, önmagukkal szembeni igénytelenségük határtalan. A kisebbségi lét, az elsőgenerációs értelmiségiek betegségei (depresszió, üldözési mánia, gyanakvás, szorongás, mindentjobbantudás-szindróma, türelmetlenség, intolerancia, a dolgokkal való szembené-

zés képtelensége) lassan kiütköznek rajtuk. Nincs számukra jövő. Diplomájuk legfeljebb tökmagárusításra jogosítja fel őket az újvári áruház sarkánál. Nincsenek kisebbségi létben értelemmel bíró, jövővel kecsegtető értelmiségi munkahelyek. Csak túlélés van, egyik napról a másikra, egyik pályázattól a másikig, egyik kormánytól a másikig tengődés, létbizonytalanság, kötelezően kiváltott vállalkozói engedély, számlázási kötelezettség, vagy munkanélküli meg szociális segély, tengődés, nyugtatók, alkohol, s igen, ma már a kábítószer is fel-felbukkan, mert minden kecsegtetőbb, mint a lét elviselhetetlen könnyűsége. Megmérettünk a hatalmak mérlegén, és könnyűnek találtattunk. Feleslegesnek.

A víz. Az őselemek egyik legcsodálatosabbika. Alsóhatáron, a Kis-Duna ágban alig moccan. Mégis jéghidegen, kristálytisztán csillant elő a bokrok közül, a fák alatt. Alján homok, kavics, egy irányba ringó vízinövények, itt-ott felcikkanó kicsi halak, komótos nagyok.

– Nem gyöttök bele, gyerekek? – kérdezte a papa. Óvatosan behuppant a folyékony, jéghideg kristályságba. Görbe kezével furcsán, lassan tudott csak úszni. Kutyauzásással. Sokan még azt sem tanulták meg, hiába laktak víz mellett: folyókban, tavakban lelték halálukat. Vagy a lék alatt. Csodálatos látvány volt, ma már csak természetfilmekben látni olykor ilyen áttetsző vizet. A holtágak, állóvizek eliszaposodtak, zavarosak, senkinek sem jutna eszébe behuppanni a sáros lébe.

Szedrészni voltunk. Szörpöt meg lekvárt főztünk belőle. Minden ingyen jött termést eltett a gondos gazdasszony. Ténlen csak ahhoz nyúlhatott, ami a kamarában vagy a spájzban várt sorára, bódba csak a lisztet meg a cukrot vette. Kenye-

ret mindenki maga sütött. Hetente kétszer fűtötte be a pék a kemencét. Kilóra fizettek a sütésért.

A tejet gyerekkoromban a csarnokban mérték. Előtte majd mindenkinek volt tehene, vagy legalább kecskéje, tejet áruló gazdája. Később hajnalonta sorban álltak az üveges, aztán a zacskós-folyós tejért, amely egyre ízletlenebb lett, míg nem manapság hónapokra dobozokba zártan kereng a világban, elvonatkoztatva tehéntől, istállótól, trágyától, kérges tenyerektől, hajnali etetésektől.

Teszünk az esztétikára. A mondat valójában nem így hangzott, hanem hogy „nagy súlyt teszünk az esztétikára”, de a lényeg ugyanaz. A „gulásfőző nemzetközi verseny” egyik szervezője mondja kisdéd rádiónkban, ahonnan idejében sikerült dobbantanom. Idejében, mielőtt a félresikeredett „bársonyos forradalom” teljesen visszarendezte volna előállapotát. Valahogy mindenki megúsza, s valahogy a szemetek sem le-, hanem egyre feljebb buktak. Ráadásul, mint megtudtuk, a zsűri nagyon jól „megpontosza” a gulásokat, de a döntés „azér nehíz vót”. A fiatal riporter nő is kitesz magáért: mindegy neki, gulyás vagy gulyásleves, valószínűleg modern csaj, nemigen tud főzni. Az étkezés esztétikájára megfene nagy súlyt tesz. Ennél már csak a múltkori börze jobb: egy hallgató nevető gerlicéket kínált eladásra. A bemondónő csodálkozott ugyan, hogy ilyenek is léteznek, de nem kapcsolt, hogy kacagógerlicről lehet szó. Fordítunk, fordítgatunk, idegen nyelvből és nyelvben élünk, gondolkodunk – magyarul is.

A művészetnek talán nem is a gyönyörködtetés a lényege – hanem a teremtés újrateemtése, az őseredeti pillanat újra-

játszása, önmagunk megfogalmazása, megalkotása. A nem gondokodó ember nem létezik.

Az alkotók, művészek – de még a sarki exhibicionisták is – mindegyike kitűnni akar. Nem másnak, különösnek lenni, csupán megmutatni magát. Az embernek önmaga is elég csoda: hogy lélegzik, mozog, gondolkodik. Nem csupán néz, lát, hall, szagol és tapint, hanem új világokat épít valami szürke, jellegtean anyagból/segítségével. Ez a biológiai komputer, az agy, megfejthető és leírható. Csoda. S az minden nyelv is, amelyen, amely által ez megtehető, beleértve a matematika költészetét, a fizika szárnyalását.

Emil. A nagyfőnök megvett egy rakás Derridát, Te meg most Lacannal jössz... Marha hízelgő lenne az az állításod, hogy kellőképpen tájékozott vagyok, ha olvastam volna ezt a szentet, de le vagyok maradva, és már nem is igen akarlak benneteket utolérni, mert a saját gondolataimat is épp elég érdekesnek tartom. (Ne röhögj, ez bizony így igaz; avagy adalék mások glóriájához...)

Öcalant hazaárulásért ítélték el. Faramuci döntés. Hogy lehet valakit olyasmicért elítélni, ami nincs neki? Már mint hazája. De ezzel nemcsak ő van így. Így volt ezzel egy későbbi Béke Nobel-díjas palesztin terrorista, bizonyos Jasszer Arafat is. Érdekes dolog ez a Béke Nobel-díj: Gorbacsov, aki több ezer embert zavart el romeltakarítani Csernobilba védőfelszerelés nélkül, szintén megkapta. Mentség-e, hogy rossz volt fizikából, nem tudta, hogy a sugárfertőzés milyen következményekkel jár? Fekete humor. Naponta ontja manapság a tévé, egyenes adásban.

– Mintha a papát láttam volna – mondja anyám a telefonba. – A francia fogolytáborokról vetítettek dokumentumfilmet a tévében. Minden, amit elmondtak, olyan volt, mintha a papa mesélné, ugyanazokat a dolgokat mondta, hogy a franciák milyen keményen bántak a foglyokkal, a német fasisztákkal azonosították őket.

– Én nemigen emlékszem semmire, csak arra, hogy az amerikaiaktól csokoládét meg kávékat kaptak.

– Hát persze, nem emlékezhetsz, nektek már keveset mesélt erről.

– Meg hogy a barakkok mögött volt kiszórva a kávézacc, azt főzték ki a csajkákban többször is, de még úgy is erős volt...

– Igen. Tisztára olyan volt az egyik, mint a papa. Előlről is, profilból is.

– Olyan vékonyka?

Merthogy sovány volt, mint a deszka, amelyet a zöldségsorok egyenes ültetéséhez használt. Lefektette a gondosan trágyázott, felásott, elgereblyézett, porhanyósított földre, azon állva szurkotta a földbe a gyenge, halvány vagy méregzöld palántákat. Egyesével vagy kettesével, attól függően, hogy milyen zöldségről volt szó. A kertészkedés fortélyait Pozsonyban tanulta, német kertészekről, a ház meg a kertészet a mai Kertész utca helyén állt, kijjebb, arrafelé, ahol mi lakunk már közel negyven éve, arra voltak a termőföldek, bolgárkertészetek. Bolgárok a mai napig kertészkednek itt Pozsonyban, s az öregek mind a mai napig nem tanultak meg rendesen szlovákul. De hát a bolgár rokon a szlovákkal, közelebbi, mint a szlovák meg az orosz, ha igaz, amit tanítottak velünk, s nem bírálják felül azóta.

Szóval a németeknél volt kertészinás. Hajnalban keltek, szedték le a friss zöldséget vagy virágot, csomagolták, glancolták, törölgették, kötözgették, s vitték a piacra azon frissiben a ropogós salátát, harsogó retket, hagymát... Rágondolni is gyönyörűség. A paradicsomokat egyenként törölgették fényesre puha kendővel. Ha koszorút rendeltek, egész éjjel kötötték az élővirágok alá a fenyőgallykoszorúkat.

Akkoriban nem használtak vegyszereket, műtrágyát, úgy-hogy félelem nélkül lehetett beleharapni a napfény ízű uborkába, paprikába...

Nem örült annak, hogy kertészinásnak kell állnia, de akkoriban nem sok beleszólása volt a szegény ember gyerekének apja döntésébe. Ő maga inkább asztalos szeretett volna lenni, de a jobb karja nem volt túl mozgékony, miután gyermekkorában a jégen eltörte a könyökét, s a csont rosszul forrt össze. Sose tudta teljesen kinyújtani a karját. A világháborús gépezetnek azonban jó volt akárki, a németek elé élő sáncnak, áldozatnak, lövészárók-feltöltőnek. A magyar hazának kellett a határok mögé száműzött, majd visszacsatolt fiak is.

Amikor a háborúról mesélt, láttam, ahogy ott fekszik a rothadt szalmán, amint körülmásszák a poloskák, szívják vért a tetvek. No meg a történet a pityókával, amikor az erdélyi asszony kérdésére, nem akarnak-é némi kis pityókát, örömmel mondtak igent, azt hívén, itókát hoz a jóasszony.

Sohasem éreztem dühöt, bosszúvágyat benne. Minden sorscsapásról úgy emlékezett meg, mintha mesét, távoli történetet mondana – vagy csak nekem tűnt úgy. Sose panaszkodott, nem szidta sem a zsidókat, sem a kommunistákat. Még a tanulatlan, tapasztalatlan földműves-szövetkezeti elnököket sem, akik az államosított üvegházait, melegágyait,

zöldségkertészetét, öntözőrendszerét sorra tették tönkre. Ez az egy fájt neki igazán. Minden más elől a terebélyes újság-oldalak mögé rejtőzött.

Olvasni nagyon szeretett.

– Papa, olvass még! – kértük esténként öcsémmel.

– De hisz má te is tudsz óvasnyi, lányom...

– De az nem olyan érdekes, papa!

– Jó van, no, akkor óvasok nékték a Robinsonbú. Jó lesz?

– Jó há...

Így aztán megismerkedtünk a szigetre vetődés és a túlélés minden fortélyával, isten bizony, még a vadkecskéket is meg tudtuk volna szelídíteni, ha arra kószáltak volna.

Öcsi meg túlélőtáborba ment, harminc évvel később. Ő már nem ismerte sem a nagyapját, sem a dédapját. Morvaországba, merthogy hol van már a szocialista csehszlovák barakk?

– Képzeld, az erdő közepén éjszakai szállást kellett építenünk, abból, amit találtunk. Kettes csoportokba voltunk besztva. Ágakat meg gallyakat szedtünk össze, abból építetünk egy kunyhófélét, és amint befejeztük, eleredt az eső, mert arrafelé gyakran esik, órákig gubbasztottunk ott, amíg elállt és ki tudtunk menni. Meg képzeld, magunknak kellett megfőznünk a kaját, mindenki vitt vizet magával a kulacsában, és azt öntöttük össze a leveshez. Jó kis hecc volt, magunk vágtuk a húst, pucoltuk a zöldséget...

– És meg is tudtátok enni?

– Noná. Meg nem is volt más.

Nagy élmény lehetett, az biztos. Főleg, hogy még a késsel sem tanulhatott meg odahaza bánni.

Nem könnyű gyereknek lenni. Az ember alig várja, hogy felnőjön, aztán pedig csak nyög a cipelt terhek súlya alatt.

Frontátvonulás kell legyen, a szomszédasszony a kilencediken megint artikulálatlanul ordít, mint egy megvadult gorilla. Bolond szegény. És kábé egy mázsa.

A glória egyesek feje körül azért oly fényes, mert eleget tudnak panaszkodni olyan dolgok miatt, amik másokat éppúgy megpróbáltak, de azok nem fényezik ragyogóra, az élet(ük) részeként fogják fel. A glóriás (lásd még: szent) emberek viszont elképzelhetetlenül önzők (lásd még: egoisták), akik a világ dolgai iránt csak annyira érdeklődnek, amennyire az a bőrük alá mászik, vagy amennyire nem a kedvük szerint dédelgeti őket. Ám ez – amellet, hogy tény – az ÉN véleményem; mint mondtam, te majd megalkotod a magadét.

S mikor arról gondolkodsz, vajon „prostitúció”-e olyan emberekkel közösséget vállalni, akik elsősorban másokra és másokért próbálnak meg valamit mozgatni, ez is jusson eszedbe. Az út ugyanis – ha már megtalálta az embert – nem ereszti. Kényszerűség, akarat, hit és kétség keveredik folyamatosan; a siker és a kellemesség ritka ajándék. Általában mások kapják. Másoknak szerezzük meg (ha megérdemlik), mert a társadalomban a legnagyobb hiánycikk ez: a figyelem, a jó szó, az elismerés – és a (jó szándékú) kritika. Ami alatt nem azt értem, hogy dicsér, hanem hogy valamiért születik, nem valami ellen. (Kivéve talán a sült dilettantizmust, de Németh Zoli szerint ugyan ki merheti kijelenteni másról, hogy dilettáns? Csak egy dilettáns...)

Öcsi meg újabban kizárólag szlovákul ír. Cikkeket, recenziókat. Rendre közlik is mind. Könnyűzenészeink is dobantottak a múlt két évtizedben, magyarul nem tudtak volna érvényesülni, így hát szlovák dalszövegírókká váltak: jó szlovák dalszövegírókká és zeneszerzőkké. A művészgárda tele van magyar származékokkal. Aranyosan és készségesen törik a magyart. Nekik szabad, ez a szexepiljük. Próbálnád csak meg te, kívülállóként, valami elit társaságban! Próbáld meg.

Amikor a színpadon álltunk, és magyar számainkkal megnyertük az országos ifjúsági könnyűzenei fesztivált, titkon azt reméltük, van tér, van lehetőség számunkra. Egy-egy milliomos papa mellett talán. De nemzetiségi eddig itt nem igen lett milliomos, ha meg az lett, már nem nemzetiségi-ként, hanem különféle államot szipolyozó szürke vállalatok vagy a maffia oszlopos tagjaként. Szép kifejezés ez az oszlopos tag. A pionírszervezetben szokták használni annak idején. A Kupak Tanács oszlopos tagja. Már az is merészség volt, hogy a suliban Juci néni így nevezte a vezetőséget, nem egyszerűen a Major István Pionírscapat vezetőségének. Bizony ám. Nagy buli volt. Megtanított bennünket minden cserkészpraktikára, erdőhasználatra, közlekedési szabályra, szónoklásra, önszervezésre. A pionírszervezet mint fedőszervezet álcája alatt. Hinnéd-e? Látod, semmi sem az, aminek látszik. A baglyok sem, mint tudjuk... Szóval, öcsi a magyar-tanárnő nemtörődömsége miatt fitogtatja elméjét szlovákul. Nemsokára angolul is meg tudja tenni ugyanezt. Aztán elnyeli valamelyik jól fizető multi, elcsavarja a fejét valamelyik többgenerációs, jólszituált szlovák értelmiségi leányzó, akivel másról is el lehet beszélgetni, mint „a apuka meg a anyuka” fóliájáról vagy a divatról vagy a vonatközlekedés hiányossá-

gairól vagy éppen Zámbó Jimmyről, és két évtized múlva majd ő is készségesen töri a magyart a félvér kölykeinek. A kép egyáltalán nem sötét, nem is impresszionista. Hóttrealista, bizony ám.

Sokáig láttam még ott állni apámat, amikor elmentem a Ryba bolt előtt – ezek az intézmények amolyan modernizált kocsmák, ahol enni is lehet a bor vagy féldeci mellé.

Az alkoholisták azonban nemigen törődnek az étellel. Csak az első reggeli alkoholadag után tér vissza beléjük valamelyest az élet. Addig nem tudják szüntetni kezük remegését.

Meghalt, mégsem hagyta ott a kocsmát, szellemképe kísértett az asztaloknál. Már nem sajnáltam és nem szerettem. Hideg közönyt és némi lelkiismeret-furdalást éreztem csak. Az apám volt. Jelent-e ez valamit az idő múltával a nyughatatlan gének rakoncátlan táncán túl?

Néhány emlékképet, egy másik út lehetőségét.

A tévében a Jézus Krisztus szupersztár ment, amikor nagynéném telefonált. Éppen bevonult Jeruzsálembe, amikor Teri néném közölte, jó lenne, ha azonnal átmennék, mert apám nagyon rosszul van, és már napok óta nem engedi, hogy kihívják az orvost, hátha nekem sikerül rávennem. Anyám napok óta küldözgetett, menjek már át, nézzem meg – biztos vagyok benne, hogy érezte a bajt. Kelletlenül mentem át a forró nyári estében, fejemben még a film dallamai zengtek, nem akartam szembesülni a valósággal.

Égett a láztól. Hideg borogatást raktam bokáira, fejére, hívtam a készültséget. Azonnal bevitték. A felvételnél az orvos megkérdezte, mik a tünetek.

– Alkoholista – mondtam. – Valószínűleg a mája.

Nézett rám átható, távoli, égő tekintettel. Úgy láttam:

szemrehányóan. Akkor még nem tudtam, hogy szemében már a halál ült. Hetek óta haldoklott, belső szervei sorra mondták fel a szolgálatot, de ő naponta lement a postaládához, hogy megnézze, nem jött-e levél a fiától. Katona volt valahol Morvaországban, eldugva a hegyekben, valami rakétavédelmi alakulatnál. Őt várta. Vagy legalább a keze írását. Mit akart ráhagyni? Pár mondatnyi bölcsességet? Szeretete szavait? Csak űr maradt utána, fiában nem fogant meg tudása, kínja, a dolgok iránti szeretete, s főleg az, amit csak apa adhat gyermekének, hogy az továbbörökítse szeretetként, játékként, tapasztalatként, igazságként. Késő volt már minderre. Mindenre késő.

Anyám ápolta utolsó napjaiban. Számomra kín volt minden óra, amit vele kellett töltenem. Kellett, nem akartam, de nem tehettem mást. Tagjaim ólomnehezek voltak, ahogy a kórház felé mentem. Nem tudott már beszélni, aprócskára zsugorodott, csak a szeme égett beesett, sárga arcában. Nézett, ahogy beszéltem hozzá. Nézett, távolról, koponyája mélyéről, élete kútjából, talán a túloldalról. Fogtam a kezét. Szorította. Hittem, hogy hallja, amit mondok, hogy érti, s megbocsátja, hogy nem tudom szeretni. Bár ebben nem lehetek biztos. Biztos csak az, hogy utolsó napjaiban még nagyobb szüksége lett volna a szeretetre, ránk, akiktől lemondott, akiket elveszített a betegsége miatt, ami akkor még – akarat híján – nem volt gyógyítható. Betegei voltunk mindannyian az ő állapotának, nemcsak a kornak, amelyik ellentmondásaival, stresszével nem hagyott neki más kiutat.

Fotókat vittem neki, kétségbeesetten mutogattam apró unokája fényképeit. Nézte még, de már nem látta.

Csak egy pillanatra láthatta a kicsit, távolról. Mikor megszületett és hazavittük, nemsokára – bátorságát összegyűjtve,

mert már egy ilyen lépéshez is hetek erőgyűjtése kellett – becsöngetett. Náthás volt, menyé nem engedte be a kicsihez. Náthás volt-e valóban, vagy már a nem működő immunrendszer produkálta a tüneteket? Mindegy. Amúgy sem láttuk már szívesen, mert sokszor nem tudta a vizeletét sem visszatartani. Teljesen leépült, visszataszító volt. Mint minden beteg ember. Hatalmas akaraterő és határtalan alázat – szeretet – kell ahhoz, hogy kibírjuk a másik kínjait. Anyám volt az, aki megmutatta neki egy pillanatra, és megígérte, hogy ha majd meggyógyul, sétáltathatja a parkban.

Kissé talán sértve éreztem magam, hogy évek óta én hallgatom ismétlődő történeteit, járok hozzá a rossz szagokkal teli lakásba, s mégis az öcsémet várja. Jobban szereti. Mindenki jobban szerette. Papa is, mama is. Vagy csak féltékeny voltam. Vagy csak jobban hiányzott nekik, mert kevesebbet látták. Mert nem tudták, szereti-e őket, gondol-e rájuk, tanult-e tőlük valamit, marad-e belőlük számára más, mint az utolsó hetek rosszízű emléke. Vagy az itt élő hagyomány az oka: a fiú a minden, a lányra marad a munka neheze, az öregek ápolása, a fiúra meg az örökség.

Egyetlen dolog miatt jó, hogy nincs gyerekem: miattam senkinek nem kell, hogy lelkiismeret-furdalása legyen. Hihi.

Vannak történetek, amelyeket csak mások történeteiből ismerek, úgy váltak enyémeikké, hogy sose voltak sajátjaim. Szavak.

Apám meséi a grizzlyról valahogy mégis valóságosabbak, mint emlékeim róla magáról. Nem vele esett meg, mégis sajátja volt. Szóval: bármikor el tudnék intézni egy grizzlyt egy jó kis törkéssel. Elméletileg.

A történet a farakáson kezdődött. A kalandok kora. Felhurcolkodtunk a föltornyozott fahasábok tetejére. Egyszerre volt grund és indián erőd. Akkoriban még az indiánok voltak divatban, hol volt még a Csillagok háborúja? Adrian Mole vagy Harry Potter kalandjait is csak felnőtt fejjel élvezhettem. Az Egri csillagokon csak harmadikos koromban tudtam magam végigrágni, a szövege annyira nehézkes. Ha én lennék a hatalom, nem kínoznám vele a gyerekeket, mert a vége mindig az, hogy kiskamaszként már utálják az olvasást. Dickens meg a többiek hősei pedig undorral és félelemmel töltöttek el. Sivár, sötét világot passzíroztak a rétek látványának helyébe. Verne, a Gyula, kínált némi szellemi izgalmat. Úgy gondolom, minden újabb korosztálynak elsősorban a saját világát közvetítő, annak megértésére sarkaló irodalmon kéne felnőnie, s ha kíváncsivá válik az irodalmi-történelmi előzményekre is, nagykamasz és felnőtt korban egyedül vagy jó pedagógiai irányítással úgyis megtalálja. Még pontosabban: komplex világképre lenne szükség egy-egy korszakról, ahol a történelem, a fizika, a matematika, a zene és az irodalom nem külön skatulyába zárt tantárgy, hanem szerves egész, akár az élet, hiszen a technikatörténet és a politika, illetve az adott kor uralkodó ideológiája nem választható szét. Minden mindennel összefügg, s leginkább a művészet az, amely érzékenyen reagál a változásokra, mert az a dolga. Ezt Öcsi is így gondolja, de a hagyományok, az iskolai mutatók, a szakfelügyelők és házi spionok száma az elkövetkező ezer évben nem fog alábbmenni, tehát oktatási forradalomra nincs remény. Az igazság és szépség forradalma is utópia. Talán majd valamelyik úrbázison, útban a csillagok felé megvalósítható, genetikailag tökéletesített egyedek által.

A farakáson üldögéltünk, mama oda hozta utánunk az uzsonnát is. Telefont készítettünk cipőkrémes dobozból. Aztán lemásztunk, nyílve szőket faragtunk, eléggé girbegurbák voltak, nemigen lehetett velük célba találni, de azért jól szórakoztunk. Akkoriban olvastuk az Indián hercegnőt, azt játszottuk az árkokban, orgonabokrok között. Jóskát neveztem ki Nettopaunak, akibe akkoriban szerelmes voltam.

Este megraktuk a tüzet, s amíg a parázs készült, mama hagymát reszelt, krumplit hámozott, előkészítette a halászlét, hogy a kinti parázs fölött fejezzük aztán be a főzést. A halászlé illata bekalandozta az utcát, bekacsaringózott az udvarokba, nem kellett meghívó: mindenki tudta, hogy a sógor – a papa – megint szerencsével járt, elég sok halat fogott, készül a halászlé, lehet jönni. Átjöttek hát a sógorék, a szomszédok, az indiánok, és kanalaztuk a csípős lét, szálkáztuk a halat, míg a sötét, hűvös este vagy a szúnyogok be nem kergettek a házba.

Amíg péknél sütöttük a mama dagasztotta kenyeret, különös, friss-krumplis, azóta nem érzett íze volt a karajnak, ahogy a karéjt mondták. Öröm forrása volt a friss kenyér, a friss vaj, zöltség. A gyári kenyér „nem olyan”, mondták az öregek. Ugyan, mondtuk mi. Nem mindegy? Ma már az, mert nincs választásunk: a harmincféle kenyér a boltban csak annyira választék, hogy mind másképp gyári. És valóban „nem olyan”. Olyan már sose lesz. A gyerekkor ízei – akár a Paradicsom emléke. Volt, emlékeinkben eleven, vágyott, de vissza nem hozható. Akár az anyaöl nyugalma.

Ha valóban az.

Emlékképek. Történetet ígértem, eleje-közepe-vége izgalmat. De képtelen vagyok arra, hogy teljesítem ígérete-

met – történetet kitalálni, mikor a valóság a maga morbiditásában, izgalmas-mozgalmas voltában maga a csoda, a fantasztikum. Eseménygyöngyöket rakok hát fűzérbe, egy-egy gyöngy csak vékonyka fonállal kapcsolódik a másikhöz, külön-külön is egész, de együtt más minőséget hoz létre. Talán.

Írok. Mit gondolsz, hol akarom megírni szülőfalumhoz, szüleim és nagyszüleim születési helyéhez, szûkebb hazájához fûzõdõ történeteimet? Több emberöltõ viszonyát a leg-
elemibb történelemhez? Hol máshol, mint a Costa Brava legnagyobb üdülõközpontja egyik hotelszobájának erkélyén, a tomboló nyár küllõs közepén, a csillagos ég alatt.

Próbáltam már a tél dermesztõ hidegében is, a budmerici alkotóház hatalmas kastélyszobájának magányában, de csak foszlányok kerültek elõ emlékezetembõl, mivel a hóvihár úgy megtépázta a vezetéket, hogy fûtés nélkül maradtunk, és befagytak gépemen a billentyûk. Éjszaka magamra húztam minden ruhámat, zoknit, kabátot, sapkát, mégis vacogtam a paplan alatt, mint a nyuszi. Nem vártam meg, míg belém fagy a lélek, hazaszaladtam, hogy majd otthon, a jó melegben... de a hirtelen jelentkezõ teendõk, elintézendõ feladatok sora miatt nem volt kedvem folytatni. Így most itt ülök a katalán parton, és várom, hogy elinduljon bennem a szöveg. A hirtelen feltámadó tengeri szél megborzongat.

Télen mindig vacogtunk, mert a hálószobába csak esténként gyújtott be a mama, és az ágynemû nem vette még át a kályha melegét, mikor ágyba kerültünk. Amíg testünk be nem melegítette a dunnát, versenyt kocogtattuk a fogunkat öcsémmel. Egy-egy jó történet, mese azonban feledtette a dermesztõ hideget, s néha a mamát is be lehetett korábban

rimánkodni az ágyba, hogy meséljen még. Szép meséket tudott, de hogy olvasta-e őket valahol vagy maga találta ki, azt ma már nem lehet kideríteni. Hamar álomba szenderültünk a bemelegedett szobában, a pirosra hevült kályha duruzsolása mellett. Mert nagy munka volt mögöttünk: egész álló nap hóbunkert építettünk a kertben, hóbanfutó versenyt rendeztünk Bobi kutyával, és néhányszor a kerítés fölé tornyosuló hótorlaszról is le kellett ereszkednünk. Nagyon el voltunk tehát foglalva, meg a karácsony is közeledett, ajándékokat kellett készíteni. Kedveltem a maradék rongydarabok közötti kutakodást. Kiborítottam a kendőbe kötött anyagokat a nagy szobaasztalra, és nézegettem, válogattam, miből lehetne ajándékot készíteni. Így született meg a kendermagos tyúkocska. Kicsit félrebillent a feje, amikor az asztalra állítottam, de nagyon kedves kis jószág volt. Nagyanyám ezt éppúgy gondosan őrizte, mint az öcsémtől kapott falra akasztható hímzett fésűtartót, vagy a pesti rokongyerek, Dani padlásföljáró-ajtóba vert „akasztóit”, az osztálykirándulásról hozott tobozkat, a búcsúban lőtt üvegtálat (légpuska-találatért kapott nyereményt), neki kötött sálát. Szerette az ajándékokat, szívesen adott ő is, és örült annak is, ha adhatott, annak is, ha kapott. Örömet ki is tudta mutatni. Papának nem volt jó ajándékot adni. Már azt sem volt könnyű kitalálni, mi a fénének örülne. Lopótököt, szerszámos ládikát, haltartó vödöröt, szögek tárolására alkalmas fiókos dobozt meg hasonlókat találtunk ki, repesve vártuk, amíg kibontja, vajon kiül-e arcára a meglepetés, sikerült-e neki örömet szerezni. Komótosan és ügyetlenül bontogatta ki a csomagokat, megnézegette.

– Jól van, gyerékeim, köszönöm szépen – csak ennyit szokott mondani.

Ma azúrkék a víz. Meleg és selymes. S az égen feltűnt a fénymadár. Nem különösen érdekes jelenség, fátyolfelhők csoportosulása, de magánmitológiámban fontos helyet foglal el. Tavasszal észak felé száll, nyújtott nyakkal, kiterjesztett szárnyakkal, magasan. Szeptember elején délnek fordul, az ős közeledtét jelzi. Mindig észreveszem, sosem tud elillanni, de nem is akar. Ő az én hírnököm, égi madaram, általa üzen a hatalmas. (Hogy félreértés ne essék: Gaia, Luna, Rá és az Univerzum.) Feltekintek, s tudom, hogy ő az. Megállok, hosszan nézem, gondolkodom, beszélek hozzá, végül elbocsátom. Se az előző, se a következő napon nem jelent meg még sosem. Egyszer tavasszal, egyszer ősszel.

– Oj, oj! – hangzik az utcáról. Nagy csapat orosz halad el az erkély alatt. Tele van velük a part, moszkvai busszal jöttek, többségükben fiatalok. Legtöbbjükről lerí orosz volta, a tipikus hajszín, vonások, de öltöztékük alapján ma már nehéz megkülönböztetni a vadkeleti turistát a vadnyugatitól. Még viselkedésük alapján is alig. A német éppolyan nagyhangú és fékevesztett tud lenni, mint az olasz vagy a magyar. Szelíd hollandust is láttam már magából kivetközni. Ez már lassan az egybesült Európa, ahová mindenki befelé igyekszik, miközben a saját országának állami keretei közül meg kifelé törekszik, mint a katalán is, példának okáért, mert unja már, hogy eltartsa a szegény spanyol országglakosokat is a gazdagságával meg a munkaerejével. Egy feszültséggóc a sok közül. Bergengóc. Bergengócia aztán tökéletes ország, ott végül minden a helyére kerül, s a hős elnyeri megérdemelt jutalmát; kár, hogy oda nem szerveznek turistautat. De vajon miért ne lehetne megtenni? Tegyük meg máris: történetünk ettől a pillanattól kezdve Bergengóciában játszódik.

Bergengóciának saját kenderpartja is van, táltos csikói, kendermagos tyúkocskái és mesélő nagymamái. Itt él a nagy szövőkészítő is, akit karácsonyra anyámnak teremtettem zöld kosztyűanyag-maradékból, piros filcnyelvel, sötét gomb-szemekkel. Beletekertem egy dobozba, ott várta az ajándékosztást. Sikerült eltitkolni előle, mi lesz a meglepetés. Na, anyám kinyitja, az összetekert kígyó megmozdul a dobozban, anyám hátrahököl, megijed – meglepetés van, öröm elhalasztva akkorra, amikor fiának fiacskája lesz totyogós korú, és az utált, de őrizgetett kígyót odaadja neki játszani – hátha gyorsan tönkretesz, mint ahogy nekünk kellett volna a nászajándékba kapott giccses szobrokat, mi azonban öcsémrel teljesen hihetetlen módon nem voltunk képesek összetörni a porcelán özikét; hát a gyerekek sem tette tönkre a kígyót, hanem magával cipelte a méteres hurkát mindenhol, még az óvodába is. Ma is megvan, bár kissé viharverten.

Állat meleg van itt is, főleg délben, Öcsi. De olyankor alá lehet merülni a sós habokba. Könnyű az úszás, a nagy hullámok ellenére is szabadon mozoghat a vízben az ember, pöröghet-foroghat, akár a motolla. Hogy mi az a motolla? Ma már csak egy szó.

Megint besurrant a kipufogógáz a hotelszobába. Olyan jó dolgok jutottak eszembe a strandon, most meg üres az agyam, kiszívta a nap meg a tenger. Jól megpörkölttem a napon, majdnem mint mikor a ház mögött, a kerítésen túl, a kenderábrák takarásában készítettem magamnak zárt napozót. Ezt hívtam kenderpartnak, tanulás ürügyén minden délben itt süttettem magam pár óra hosszat. Ma már nehéz elhinnem, hogy a vakító napon napszemüveg nélkül voltam

képes órák hosszát olvasni. És gondolkodni. Időnként a há-
tamra fordulva pihentettem meg könyöklésben elfáradt ge-
rincemet, olyankor a felhőket figyeltem, a levelek játékát a
fejem fölött, a leveleket dézsmáló pakmacskákat, azaz her-
nyókat: volt köztük mindenféle, apró zöld, nagy szőrös, seré-
nyen araszoló csíkos, de a leveleket egyforma szorgalommal
aprították, zabálták, míg végül a zabálógépek bebábozódtak,
s nemsokára csodálatos pillangók formájában boldogították
a gyerekszíveket. A pillék után lehetett futkosni, el-elkapni
egyet, hogy közelebről is megvizsgáljuk a szárnyukon a fé-
nyes hímport, mintázatot. Akkoriban nagy divat volt gom-
bostűre tűzni a tökéletes teremtményeket, okulás céljából
dobozkába rakni, iskolában jó pontot szerezni az értelmetlen
lepkeirtással. Sajnáltam őket, amint gombostűhegyen ver-
gődnek. Most Krisztus jut eszembe a képről, az értelmetlen
pusztítás és pusztulás. Hívők számára persze látszólag jelen-
téssel bír az „áldozat”, különben elviselhetetlen lenne a való-
ság. „Öld meg a malacot, vágd el a torkát...”

Papa nem bírja végignézni a disznóölés első mozzanatait.
Csak akkor megy ki az udvarra, amikor a böllér – általában a
mama bátyja – már a pörzsölőt burrogatja. Hogyan is tudná
végignézni, amikor majd egy éven át naponta beszélgetett a
Zsuzsi vagy más nevű malackával, vakargatta a füle tövét,
becézgette, az meg visszaröfögött, malacszemét apróra
húzta, szája sarkát fölfelé kunkorította, mintha nagyon tet-
szene neki, amit a papa mond...

– No, megyék a Zsuzsiho! – szokta berekeszteni az unal-
mas beszélgetést a papa.

A szomszédasszonyok meg nem győztek csodálkozni:

– Milyen Zsuzsiho? – kérdezték gyanakodva, titkot sejtve.

– A malaccát híja úgy... – vetette oda olyankor a mama. Hogy hát hóbortos az öreg, mit lehessen csinálni vele. – Aztán majd mégin sajnányi fogja levágnyi.

De a hurkát, kolbászt, sült vért, friss pecsenyét sosem vetette meg, Zsuzsi mosolya ide vagy oda.

Az írás folyamata túl lassú a gondolathoz képest, unalmasan fárasztó, olykor gyötrelmes. Akár Edit heti utazásai. A fővárosban dolgozott, pincérnő volt, később üzletvezető, miután Bécsből hazajött. Reggeltől estig talpalt a Carltonban. Hívott, menjek be, nézzem meg, megiszunk egy jó kávé... De nem ott találkoztunk, hanem a vonaton futottunk össze hétfvégenként, mert mindig „hazajárt” a szülői házba, nem is a faluba, hiszen a ház körül, a kertben mindig akadt munka a városban élő „semmittevőknek”, amivel az egyre öregedő szülők nem bírtak. Így teltek a hétfvégi pihenés, szórakozás, barátok helyett kapálással, gyomlálással, paradicsomkarózással, szőlőkötözéssel. Így maradt egyedül – mire az öregei meghaltak, végképp. Bátyja közben – természetesen – élte a maga életét, persze családot alapított, s nagy ünnep volt, amikor néha hazatolta a képét és kiszolgáltatta magát meg a családját a szülőkkel és a „ráérő, hisz úgy sincs se kutyád, se macskád” nővérel. Edit ápolta az öreg szülőket, ő temette is el. Az örökségért a báty is jelentkezett, az osztható volt, a munka nem. A nehezen megtartott örökrészt nem élvezhette sokáig – nemrég rákban meghalt. Edit esete nem egyedi – tipikus csallóközi, mátyusföldi leánysors. De nemcsak a vénlányok, a fiatal családok sorsára is rányomta s mindmáig rányomja bélyegét a kétklasiság. Az ország egyik végéből a másikba járnak „haza” gyerekek és unokák, fíliázni, szőlőt művelni. Amíg bírják szusszal.

– Minek vennétek meg a piacon, hisz’ minnyá megérik, vihették belülre, amennyit akartok – mutat papa a paradicsomra, amiből annyi van, hogy az egész falut el lehetne belőle látni. Ültették, fattyasztuk, kötöztük mi is szorgalmasan, hétvégeken, pihenésképpen, amikor „úgysincs mit csinálnia” egy értelmiséginek, hisz csak olvasna, „rontanná a szēmit”, aztán szedtük, törölggettük, ládádba ügyeskedtük, eltoltuk a kárén, a kétkerekű kézi kiskocsin a felvásárlóhoz, végül az öregekkel együtt izgultunk, hány hónap múlva fizeti ki a modernkori nagyságos úr a másodosztályúnak átvett, de a városi piacokon első osztályúvá avanzsált paradicsom – vagy paprika, uborka – árát. A maradékot fáradságos munkával megfőztük, lepasszíroztuk a kézi passzírozón – jobban mondva mama passzírozta le, senki másnak nem volt annyi erő a karjában, hogy csontszáraz héjmaradékká változtassa a forró masszát –, üvegekbe töltöttük, kidunsztoltuk a nagy pléhkádban, régi takarók és nagykabátok melegében, aztán ha nem „fordút fő”, nem romlott el, cipeltük buszon, vonaton hazától hazáig, s egész évben azt használtuk levesnek, levesbe... Így volt „olcsó” paradicsomunk: néhány kiló elfogyasztott zöldség félévnyi hétvégéért. A valódi városiak, a városban otthonra lelők közben vígan ették a primőr zöldséget, gyümölcsöt, amit a falu vonzáskörében maradt városinak nemigen volt ildomos elfogyasztania, hisz jó ára volt a piacon.

– Úgyis jönnétek, ez még ingyér van, nem kő megvénnyi – szól az ideológia. Volt benne igazság – az ő igazságuk, a földművelőké. Hogy az értelmiségivé válni akaró első, második generáció közben nem művelhette magát, nem tanult nyelveket, szakmailag alulmaradt a munkaerőpiacon, mit érdekelte őket? Nem is érték fel ésszel, hiszen ők az elemi néhány osztályában megtanulták az életre valót, többre nem-

igen volt szükségük.

– Látod, fiam, mér nem tanútá te is inkább valami jó szakmát, hogy rendessen kereshetné vele – szokta volt megjegyezni a papa, ha öcsém villamosmérnöki fizetésére került a beszéd sora. Hogy az embernek a szakmai előmeneteléhez szakmai kapcsolatokat is ápolnia kellene, nemcsak az elődök – igaz, segítő szándékú, de egyben mérhetetlenül önző és ki-sajátító – igényeihez igazodni, az még bennünk sem fogalmazódott meg, talán önvédelemből, ne lázítson a nagyszülők iránti őszinte szeretet és tisztelet ellen.

Hát így. Lehetne nevezni ellopott fiatalságnak, elorzott karriernek, béklyózó szokásnak, de nevezhetjük „haladó hagyománynak” is ideológus-vezető-szellemi elődeink után, keserűen, beletörődően, vigyorogva.

S a föld még ma is visszahúzza a világba igyekvőket. Talán azért van ekkora hatalma, mert kisebbséginek más hazája nincsen, csak a szülőfaluja, szülővárosa – azon kívül csak állama meg országa van. Az egyik az alkotmány szerint a szlovák nemzeté, a másik meg a magyaroké. A kisebbségi ebben a másokban is egyelőre csak megkülönböztetett lehet – ha véletlenül a kínaiakkal közösen letett vizsgán el is nyeri az állampolgárságot, a személyigazolványából, a személyi számból, az útleveléből rögtön kiderül, hogy csupán „honosított”, nem eredeti és tősgyököres, hanem „gyüttment”, sehonnai, aki a szorgos magyar honpolgár kenyerét bitorolja.

– De jól beszélnek magyarul? Honnan vannak? Cseszkóból? És hol tanulták meg a nyelvet? – kérdezte Fehér Klára ironő a családi szájhagyomány szerint anyámtól, kisgyerek-

fejünket megsimogatva. Az ilyentől a kisebbségi agyában felforr a vér. Ha az értelmiségi elit ennyire hülye és tájékozatlan, mit lehet várni egy alföldi paraszttól? Vagy attól a különben intelligensnek látszó budapesti ápolónőtől, aki 1999-ben körömszakadtáig ragaszkodott a maga igazához, miszerint ő tudja, hogy a székelyek nem magyarok.

A katalánok ezt úgy oldották meg, hogy naponta végig-
röppentenek egy gépet a plázs mentén egy felirattal: „Ez katalán föld. Önök Katalánia vendégei!” Az idegenvezető figyelmeztet: munkát e gazdag autonóm tartományban csak az kaphat, aki beszél katalánul. Mese nincs. Gaudíróól regélik, hogy istenfélő keresztény létére azért megtagadta a munkát a szegény andalúz munkásoktól, mert nem beszéltek katalánul. A határontúli magyaroknak is tilos – volt, s három hónapra túl ezentúl is tilos lesz – pénzt keresniük az anyaországban, pedig egészen jól beszélnek a nyelvet. Fő, hogy az ázsiaiak szaporodjanak, elvégre szegről-végről rokonok... Hát így.

Te még nem emlékezhetsz azokra az időkre, amikor Duray megírta a Kutyaszorítóban. Csoóri az előszóban a baszkokat hozta fel példának: amikor nincs más kiút, csak a terror. De vajon mire megoldás a terror? Igaz, idővel lehet érte Nobel-békedíjat kasszírozni, mint Arafatnak, de a véletlen áldozatok családtagjai ezt másképp gondolják. Akárcsak a csernobili erőmű romjainak eltakarítására odarendelt, azóta halott százazrek hátramaradottjai Gorbacsov nagyszerűségéről. Amikor ezt leírom, mindössze egy hét választ el az ikertornyok ledöntésétől. A „helyzet”, úgy látszik, a levegőben lóg.

Életem eddig legdrágább és legpocsékabb szabadságát töltöttem itt. Nem számoltam a zajjal, a hotel erkélyére telepedő s a szobába beáramló vastag, zsíros szmoggal, a robogó, feltúrázott motorokkal. Ez is egy világ, de nem az én világom, s része sem kívánok lenni. De itt vagyok, s kényszerűségből nyelem a szmogot, amely elől szabadulni akartam. A part sem nyugodt, a vízen robogó szkúterek, motoros kishajók rendre az emberek orra alá okádják a benzingőzt. A fönnyen hangzavar: augusztus olasz, német, szlovák kavalkádját felváltotta szeptember orosz. Fülelek, vajon miről beszélgetnek. Egyszerű, köznapi dolgokról, semmi politika, apró-cseprő örömök, bánatok, néhány órára szóló tervek. Én nem tervezek semmit; legszívesebben nem lennék itt, nem lennék sehol. Nem gondoltam, hogy valaha is közömbös lehetek a tenger iránt; most itt van, hívogat selymes-meleg vizével, hullámaival, s én undorral pillantok rá.

Néha messzire kell menni ahhoz, hogy érezzük a honvágyat, az otthon, az ismert dolgok, ízek utáni sóvárgást.

A semmittevés, a több kilométernyi céltalan séta is lehet fárasztó, főleg ha semmiféle szellemivel nem párosul.

Az iskolát nem érezhettük otthonunknak. Két váltásban folyt a tanítás, mert kevés volt az osztályterem, s évekig helyet kellett adni a fővárosi nyelviskolának is. A tantermet nem rendezhettük be kedvünkre, nem díszíthettük fel, csak részben tehattük otthonossá, hiszen nem csak a miénk volt. Évente más osztályba vándoroltunk, érettségiig megmászunk minden szintet, megismertünk minden termet. Mire megszoktuk a tanító nénit, felváltotta a másik, a másikat

meg rövidesen minden tantárgyra más. Ráadásul az évfolyamot is rosszul fogtuk ki: minden tanügyi kísérletet rajtunk próbált ki a tanfelügyelőség, még hozzá a szívből utált W. Ilona elvtársnő személyében. Megjelenése az épületben rosszat sejtetett, s ez a rossz különféle idéten, jobbára a szlovák nyelvtudást firtató tesztek formájában rendre be is következett. Hogy el ne felejtsem: W. Ilona 89 után megörögzött főcserkészi szerepben jelentkezett újra a színen, kőkárdaival. És szónokolt rendületlenül. Bennem sosem keltett bizalmat, mint ahogy senki sem, aki túl sűrűn alkalmazta beszédében, írásában az ÉN személyes névmást. „Az én személyes magánvéleményem szerint...” – ilyenkor eldobom az agyam, ahogy Zsó mondaná.

Zsó különleges helyet foglal el az életemben, ellentmondásos, bonyolult személyisége miatt, mivelhogy mindig képes meglepetést okozni. Született intelligenciával rendelkezik, rendkívüli empátiával (kivéve talán saját szűk környezetét, de ennek oka csillagjegyének rejtélyességében leledzik). Talán az egyetlen, aki megmaradt a barátok közül.

Folyton mosnom kell, szinte kényszeresen, hogy eltüntessem a katalán nap izzadság- és szmogszagát, kutya-húgyszagú homokjának nyomait. Kutyahúgy, akár csak Monacóban, ahol a smaragdzöld vizek felé tartva félnapos megállót tartott a turistabusz. Monacónak határozottan vizeletszaga van – no meg szintén kipufogógázszaga. A kipufogógáz a mérhetetlen mennyiségű – és nemcsak jó minőségű – kocsik miatt tömény. Ne legyen igazságtalan az ebekkel: hogy a minden sarkon orron csapó húgyszag forrása a sok helyi eb vagy a pénzt budira sajnáló turista, valójában nem sikerült

kiderítenem. A hőség árnyékban is elviselhetetlen. A turisták a városállam egyetlen strandjára húzódnak. Erről mesélte a hetvenes években gimnáziumi osztálytársam – akkor még azt hittem, barátom –, hogy képzeljük el: hajnalban megtisztítják és elegyengetik a homokot, és működő zuhanyozók vannak a parton! Valóban. A víz viszont a partközelsben fellejáró moszataprító által összeszecsckázott hulladéktól olyan, mint egy petrezselyemzöldes salátaöntet, és szinte kellemetlenül meleg. Viszont hatalmas halak úszkálnak benne a fürdőzők között. Az egyetlen kellemes sétány a part menti lenne, ha nem vezetne át a kongresszusi központ alatti betonparkoló-kolosszuson, ahol folyamatos az autóversenyhez hasonló zaj- és füstártalom.

A kaszinók népe bizonyára délutáni álmát alussza a kívülről csöppet sem hivalkodó, ám patinás és légkondicionált hotelek valamelyikében, esetleg jégbe hűtött italát szürcsölgeti egy árnyékos teraszon – ám az átutazó keleti vándor annak is örül, ha meg tudja venni a belépőt valamelyik múzeumba (óceanográfiai, kaktusz-, nagydíj- stb.) vagy kiállításra, s elfogyaszt némi szerény vacsorát egy olcsó kertvendéglőben. Monte Carlo, a városállam kaszinónegyede pompázik a napfényben, a parkokban kiváló szobrok gyönyörködtetnek, szökőkutak párasítják a levegőt. Majd minden utca a hercegi családról kapta a nevét, de a legtöbb galéria vagy a gondosan tervezett japánkert is az uralkodóra emlékeztet. Az egyik levegőn át ívelő beton autópálya alatt sziklakert és egy XI. századi aprócska templom bújik meg. A templomot valamikor azért építették mindennél magasabbra, mert a leghatalmasabb úr háza volt – hallottam nemrég. Ha körülnézek, most a kaszinók, a bankok – a pénz, korunk leghatalmasabb urának házai magasodnak fölé mindenfelől, sűrűn, akár a gom-

bák. Mert Monaco picinyke, a sziklák és a tenger közé szorított világ, minden van itt kicsiben, ami egy államhoz kell. Még „főváros” is, Monaco, egy 63 méteres tengerszint feletti magasságú sziklaplatóra épült palota- és parkrendszer. Mint minden épület alá, ide is fizető parkolókat vájtak a sziklába. Mozgólépcsők és gyorsliftek visznek fel a paloták, múzeumok közé. A zavaró vizeletszag ellenére százával vonulnak el a turisták a csodálatos építészeti remekek között. Amint besötétedik, kigyúlnak Monaco fényei, kezdetét veszi a varázslat, amely már nem a piszkos utcákról, büdös parkolókról, papírt nélkülöző nyilvános vécékről szól, hanem a szórakozásról. De ez már nem a mi világunk, különben is útban vagyunk a Costa Brávára, a vad spanyol tengerpartra, az Azúrpartot csak pihenésképpen iktatta be a buszvállalat, amíg a sofőrök kialusszák magukat, hogy mi majd a luxusnak látszó, csillogó-villogó, ám kalitka-kényelmetlenségű, huzatosra légkondicionált új szuperbuszban káromkodjuk álomba magunkat. Várunk hát az óceanográfiai múzeum sziklára épült pompázatos épülete alatt, a füstös parkoló peremén, vágyakozva nézzük az üzleti negyed meg a kikötő fényeit – míg nem kloákbúz csap az orrunkba; a palotanegyed a tengerbe üríti mocskát. Lehetne ez a kép akár egy szociológiai tanulmány nyitánya is, de mindenki gondolja tovább kedvére.

Mikor végre Lloret de Marba, a spanyol tengerpart büszkeségéhez érünk, mindenki olyan elcsigázott, hogy mit számít már, ha fél napot kell még eltöltenünk egy üres teremben a szobakulcsra várva? A legtöbben megadóan ücsörögnek, az edzett turisták nyakukba veszik a várost, hogy kiderítsék, hol érdemes pénzt váltani, merre vannak az olcsóbb boltok. Estére kész is a gondos családi kalkuláció, mire futja az egy vagy két hét alatt, belefér-e a költségvetésbe a barce-

lonai vagy más kirándulás, a flamenco-est, a hajókázás néptelenebb strandokra, esetleg egy bizarr bikaviadal, lehet-e olcsóbb cipőt vagy bőrárut venni, vagy csak a gyerek napi üdítőjére meg fagyijára futja, s most mérgeledhetnek, hogy nem gyümölcsre meg ásványvízre szoktatták. Az apartmanokat bérlők is befizettek a félpanzióra, mert ha az élelmiszerboltok a miénknél jóval alacsonyabb áron kínálnak is jóval változatosabb nyers és félkész alapanyagokat, meg kell hagyni, a spanyol konyhának nagy vonzereje van, a hotelek kínálatából nem hiányoznak az egész Európában kedvelt fogások, de a spanyol konyha hagyományos remekei sem. A vendégfogadásnak is kultúrája van. Nem spórolnak például a szobákban a villanyégőkkel, világít mind szép fényesen, nem vakul meg a turista, kedvére gyönyörködhet mind barnább bőrében. Tiszta törölköző és ágynemű is mindennap jár. A partot is naponta takarítják – muszáj, mert a turista mindenhol egyformán disznó, reggelre a part szeméttől tarkállik, van dolguk a négereknek – ha nálunk lenne ilyen part, biztosan szlovákiai magyarok söprögetnének, elvégre nálunk közülünk kerülnek ki a legalacsonyabb végzettségűek, nem divat a tanulás, sem a nyelvismeret. Igaz, anélkül is el lehet boldogulni ma már a világban – ha nem tanulod meg a nyelvüket, megtanulják ők a tiédet, szólnak hozzád németül, franciául, angolul, olaszul, oroszul, még szlovákul is – kivéve a magyart. Cseh felirat, szlovák árajánlat fel-felbukkan helyenként, magyar sehol. Bárhol jár az ember a világban, ez egyformán jellemző.

Kicsinyke nép vagyunk. Kicsinységünkönél csak kicsinységünk nagyobb.

Hatalmas záporok áztatták a földet. A víz meggyűlt a kéreknymokban, kásává olvasztotta az agyagos földet, kiválóan lehetett benne tapicskolni. Lábujjunk között préseltük, gyúrtuk, dagasztottuk a zsíros masszát. Forró volt és sima.

– Vájlokot vetettünk belüle a Kandiába', gyúrtunk beléje árpátörekét még szómát, kiraktuk száronnyi a napra. Ha ee nem mosta a zápor, akkor tudtunk halannyi, egy nap százot-százötvenet is megcsinátuk, há. – Szippant a cigarettából. Gondolatnyi szünet után folytatja. – Abbú épût föl ez a ház, biza. Vájlokbú. Jó tartós. Nem úgy, mint ezék a mai téglák, fele törött, mire idehozzák. Há. Még a cserpek is. A Juszti ángyodék is abbú építették.

Juszti ángyi velünk szemben lakott, takaros kis udvara volt, tele szebbnél szebb virágokkal. Lajos báty', az ura disznóetető volt a „jéerdében”, azaz az „egységes termelő szövetkezetnél”. Egységesen államosították mindenki vagyonát, ha szép szóval nem ment, ráhatással. Olyanok söpörtették le a padlást, akik ma, 2001-ben is ott ülnek a parlamentben ugyanezek képviselőjeként. Peckesen. Ők már csak tudják, mi kell a népnek. Lajos bátyéktól ugyan nemigen volt mit elvenni, elég volt, hogy az asszony munkaerejét vitték a közösbé, papír, betegbiztosítás, nyugdíjjogosultság nélkül kapálta, szálalta a sok feleség és gyerek a részes földeket évekig. Még mi is besegítettünk. Nem volt kedvünk ellen való, hogy egész na kint lehetünk a mezőn, mászhatunk a földeket övező fákra, a fűbe terített asztalkendőkről költhetjük el az elemózsiát. Ilyenkor előkerültek az emlékek kútjából a rémtörténetek: a mama fej- és hastífusza, amelyet egy aratás során kapott meg a mezei kút vizétől, aztán a kórházban elhullott a haja, olyan gyenge volt, mint a harmat. Ómama is ott feküdt

mellette.

– Olyan gyöngé voltam, mint a harmat, má nem is tudom, hány napja nem ehettem sémmit, há majd éhen haltam. Gyüttek látogatók valakihé, hoztak jó finom mákos kalácsot, kínáltak, hogy végyek, há vöttem is belülle, de nem ehettem meg, mer a mama észrevétte, szeréncsémre, kikapta a kezembû.

– Megbolondútá, te lánko? Meg akarsz haanyi?

Há nem hatta, hogy megégyem. De úgy csurgott utánna a nyálom, hogy no. De nem vót szabad énnem sémmit. Aztán olyan gyöngé léttem, hogy újra kölött tanúnom járnai. Sémmi erő nem vót a lábaimbo. Aztán még göndör hajam nölt, úgy szégyeetem, séhova nem mertem eeménnyi, nehogy azt higgyék, hogy ondolatattam. De gyütt a búcsó, há csak ki köllött mēnni a faluba, há póthajat fontunk belé, hogy ne látsszék göndörnek, úgy lett coffom.

Állítólag az óvodában is „szeliessen” beszéltem, anyám mindent elkövetett, hogy leszoktasson a szőlőfalumban rám ragadt tájszólásról, mire iskolába megyek, valószínűleg sikerrel, mert nem jártam úgy, mint a nagyfülû Lacika.

– Azt énekötük, hogy „Intéző úr kiáll az eresz alá. Onnan nézi, hogy a summás micsinál. Dógozik-ë, vagy csak lopja ja napot, megérdemli-ë ja savanyó babot. Intéző úr, Isten verje meg magát. Adja másnak azt a savanyó babját, vagy égye meg, vagy adja ja a kutyánok, ne adja ja szégény paraszt summásnok.”

A nyolcvanas évek elején aztán ezt a dalt beépítettem a Sarló-émlékműsorunkba, amellyel a művelődési tábort, a kérekpártúrát, az ifjúsági művelődési klubokat jártuk hárman.

Akkor még a baloldali Sarló-mozgalomról való megemlékezés is fölért egy ellenzéki megmozdulással – ma elmebetegségnek hatna ebben a jobbszélső demokrata csatársor világban.

De a gyerekkori dalok vidámabbak voltak. „Zsipp-zsupp, kenderzsupp, ha megázik, kidobjuk! Zsupsz!” – órákig tudtam így hintázni a mama térdén, önfeledten kacagva. „Kihajtottam a libámat a zöld pázsitra...” – ezt már Szidi néni szokta énekelni, akinek a madártej volt a specialitása. Az ő udvarában sem lehetett játszani, mert olyan rendben tartotta, mint a skatulyát. Egy morzsa nem sok, annyi sem volt soha a három szobájában, a nagy ágyak hibátlanul bevetve várakoztak. De Szidi néni kútjában lakott valami víziember, aki berántotta a gyerekeket, ha túlságosan kíváncsian bekukucskáltak a kútba. Mindig ezzel ijesztgetett, mi hagytuk, és megmosolyogtuk igyekezetét: miért hiszi vajon, hogy belezúttyanunk? Otthon sose zúttyanunk bele, pedig épp elég mély és félelmetes az is. Azért kiválóan lehet benne békákat halászni. Leengedtük a vödröt a láncon, egészen a víz színe alá, óvatosan a vízfelszínen kiterülő béka alá lavíroztuk, majd egy gyors mozdulattal – akárcsak a honfoglaló magyarok, mikor gyors lovasrohammal rajtaütöttek a páncélba öltözött ellenségen, majd futást színleltek, s miután üldözés közben az ellenség hadereje felbomlott, eleink a nyeregben hátrafelé fordulva szépen elintézték őket nyilaikkal. Állítólag. Mi azonban nem akartuk elintézni a brekiket, hanem szépen, lassan kihalásztuk őket, és a vízzel teli nagy és univerzális fémkádba tettük az előre elkészített kukoricacsutka-tutajokra. Komp. Így nevezték szülőfalumban a kukoricacsutkát. Valóban komp volt, békasziget, lapuvitorlával. Ott üdültek a kisbékák, amíg meg nem unták a

jólétet és vissza nem szöktek a hideg kútba. Az öntözőcsőnek hagyott résen keresztül pottyantották be magukat a betongyűrűk közé gyűlő vízbe. Pedig naponta fogtuk nekik a friss legyet, szúnyogot, mindenük megvolt, mégse voltak elragadtatva. Érthetetlen. Mint valami kisebbségiek.

Ez a kád kiskorunkban a nyári fürdözésekre szolgált. Kitették az udvarra, teleengedték vízzel – az öntözőcsőben, azaz a tömlőben mindig volt vagy fél kádnyi forró víz –, lehetett benne lubickolni. De a papa halászsákmánya éppúgy ebbe került, mint a ruha a nagymosáskor vagy a paradicsomos dunsztosüvegek öreg kabátokba bugyolálgatva.

„Keleti” rokonaimra jobbra csak a családi szájhagyomány emlékeztet. A házra, amelynek ablakain mászkáltunk ki-be a szünni nem akaró esőben, az öregek nagy öröme. A mesékre, a szólásokra, amiről a mai napig nem tudom, miért mondják: „Átesett, mint Rinkács a csűrön.” Rokonunk volt ez a Rinkács, meg a Marikáé is, aki egy apró keleti faluból Magyarországra ment férjhez. Szép lakást, jó állást, sosem volt jólétet biztosítottak maguknak – amikor a férj váratlanul meghalt. Férjhezmenetele előtt beszéltem vele utoljára: fiatal volt, üde, lelkes, vidám. Azután tíz évvel később, apám bátyjának a temetésén találkoztunk újra.

– Halászné Gerenyi Mária – mutatkozott be.

Összezavarodtam. Úgy tudtam, egyedül van, özvegy. Hogy -né, úgy hangzott, mintha most búcsúzott volna el a párjától, aki épp csak kilépett az ajtón, hogy egy következő pillanatban bejöjjön és a derekára tegye a kezét. Sokat beszélgettünk, mígnem rájöttem: együtt él a halottal, még mindig nem eresztette el. Önvédelem? Dac? Bizonytalan-ság? Megfelelni akarás? Nemigen talál magának partnert,

talán túl igényes, vagy mi – mondta.

– Hát, amíg így mutatkozol be, olyan, mintha a gyûrû ott lenne az ujjadon, nem is fogsz komoly partnerre találni – mondom, és nem érti. Nem is akarja, jó neki így, esténként az üres, nagy lakásban, a néma bútorok között, asszonyi mivolta kiteljesítetlenségében. Érinthetetlenül beburkolózva a névbe: Halászné.

Emlékszem egy Latorca-parti halászléfőzésre, meg hogy öcsémmel Júlia nénje kötényruhájának zsebébe raktuk a kisbékákat. Nagyot sikított, amikor zsebkendő után kutakodó kezére ugráltak.

– Keleten mindig kosz volt, a mosogatórongyot sem ismerték, csak a csutakot, olyan zsíros rongydarab volt, hogy a kutya elvitte.

– Gyertek mán beljebb – invitált Róza nénje legutóbbi ottjártunkkor.

– Téged meg megköpdösött a Marika anyja, hogy „Phí, phí, de kis ronda!”, nehogy megrontson valaki. Teljesen elképedtem, mert mifelénk már csak a kismalacokat volt szokás meköpdösni rontás ellen – emlékezik anyám.

A keleti papa hordókat, ajtót-ablakot, szekérekereket gyártó kisiparos volt. Kicsi, vékony ember volt, de hatalmasakat tudott káromkodni.

– Ne káromold mán az Istent, Mihály! – szólt rá olyankor a nagymama. Aprócska, fekete ruhás-kötényes, szelíd arcú asszony volt, örökösen szigorú konttyá csavart hosszú fekete haját mintás fekete fejkendője alá rejtette.

Aztán a keleti orvosok le akarták vágni a keleti papa lábát, tőből, merthogy elkezdett feketedni. Hogy a pályinkától-e vagy a rossz vérellátástól, nem kötötték az orromra. Bár őt

sosem láttam részegen, a fiát annál inkább. A depresszióra és alkoholizmusra hajlamosító géneket bizonyára a nagymama örökölte át a családra, ő volt az örökké aggodalmas, szorongó, mindent félő, nemcsak különös, keleti istenét. Úgyhogy fölhozták a keleti nagypapát a nagynénémék Pozsonyba, ahol csodák csodájára fél év alatt rendbejött a lába. Még jó húsz évig vígan szaladgált rajta. A gyógyulás a pénzen és a kapcsolatokon múlt. Ma már az sem lenne elég, ha az ember fia nem köztársasági elnök, belehal abba, amivel elnökeink vígan éldegélnek. Akár a mátyusföldi mama. Leírhatnám azt is, hogy alsószelei, hiszen valamikor büszke voltam rá, hogy onnan származom, sorsközösséget éreztem egy akkor még összetartó, kompakt embercsoporttal, azt hittem, tartozhatom hozzájuk. De a „gatyás ember”, a városból néha hazajáró, ha a lelkét köpi is ki, csak gyanús elem marad. idegen a saját szülőföldjén. Máshogy beszél, gondolkodik, behozza a nagyvilágot, az elvárásait, a lehetőségeket – amivel nemigen tud élni a földre szegezett tekintetű ember.

A tengerparti lámpák körül denevérek röpködnek. Gyakran volt denevér nálunk is – a padlásfeljáró ajtajának belső felére szögezve. Arról nem esett szó, hogy ez a kifeszített áldozat megvédte-e a jószágot mindenféle vérszívó és kórság ellen – de lehet, hogy volt valami általam nem ismert értelme ennek a félelmetes aktusnak, amit visszataszítónak éreztem. Nem tartoztunk a békanyúzó, pókcsonkító, légyszárnykitépkedős gyerekek közé.

A kút nagyszerű volt és félelmetes. Nagyon kellett, hatalmas volt a papa kertészete az államosításig, állandóan öntözni kellett. Eleinte körbe-körbe járó lovacska húzta a vizet a ve-

temények, ágyások közti árokrendszerbe, abban állva lapátolta a papa a munkásaival a jéghideg vizet a növényekre. Később már erős motor húzta a vizet, a vastag csöveken vágta az öntözőfejekbe, „slagokba”.

Ilyen öntözőrendszer üzemelt a később államosított kertészetében is. Az értékes felszereléssel, a palántanevelő üvegházak gondosan beüvegeztetett ablakaival, a melegágyak tábláival úgy bántak, mint minden közös tulajdonnal: avatatlankor kezén hamar tönkrement. Pedig a jövedelmező kertészet hosszú évekig a „jéerdé” leghúzóssabb termelőegysége volt. Szóltak a papának:

– Sógor, lépjen má be a pártba, megteesszük jéerdélnöknek, úgysis maga tudja a legjobban, mit hugyan kő.

– A rosseb aki megészí! A nyavalya aki belép! Maj csak lész valahogy.

Nem lépett be. A rosseb ette meg a kertészetet, a drága öntözőrendszert, felszerelést, motrokat. Kapott mindezért a 89-es „fordulat” után vagy négyezer korona kárpótlást. Meg vizet a reumas lábába, ami rövidesen elvitte.

Pozsonyban tanulta a szakmát.

– Némétéktû. Ahun mostan tik laktok, ott vótak a kerték egész végig. Há. Oda jártunk ki mindén hajnaaba a fődekre. Virágot is árótak, még zödségét, kápusztát, kelt, cellért meg mit. Szédtük hajnaaba, vittük a piarcra. Nagyba. Osztánn utánna, hogy eemént a árú, há megréggelíztünk. Akkora réggelikét csinát a asszonyom, hogy mindénki jóllakhatott kedvire. Há. Néméték vótak. Hogy mi léttek velük, nemtom.

– Apátok? Nagyon szerették őt a társaságban, mert mindig volt pénze. Elvégezte az akkori „gyorstalpaló” taní-

tóképző főiskolán a matematika-fizika szakot, de a záróvizsgáit nem tette le. Semmit sem sikerült befejeznie – tele volt szorongással, félelemmel. A végén már úgy írta a riportjait, hogy ki sem utazott a helyszínre. Ja, hogy ez ma nem újság, ma is így csinálják? Hol vannak ma újságírók?! Csupa öntelt publicista szaladgál fel-le, és egyfolytában arról szónokol, neki mennyit kell dolgoznia. Egyvalami nem érdeklő: a téma. A helyzet. Az ember. A megoldás. A jópofizó szöveg meg blabla viszont ömlik, mint rossz tollból a tinta.

Oroszok mindenhol, ameddig a szem ellát. Kisgyerektől öregasszonyig minden korosztály. A fiatalok mindent kipróbálnak, mindent megkóstolnak – pedig nem olcsó semmi, a parton egy kókuszdiót kétszáz koronáért kínál a magamutogató fazon, óriási marhaságokat kiabálva közben. Lábujjait belevájja a homokba, úgy jár-ke, mint egy reumás balett-táncos, nagy pocakján lifeg a pénzes övtáska, bal kezében a vödör a kókuszokkal.

– El koko! La viagra! Polpenzia! Trinki trinki! – jobb keze a magasban, széles mozdulattal és még szélesebb vigyorral néz körbe, figyelmet követelve újabb mondókájához. A sikert hatalmas mosollyal nyugtázza. A kókuszdió feltörése színpadias mozdulattal megy végbe, látványosan önti a lét a kókusz másik felébe, majd a kókuszdió belét vágja egyforma darabokra éles késével. Szinte észrevétlenül kasszíroz, és azonnal továbbáll, a következő áldozatot keresve.

– La bomba! Sexmachine! El koko! Ligiligiligi!

A boltban a kókuszdió darabját negyven koronáért adják.

Nagymama, apám anyja, áll a kilencedik emeleti konyha-

ablakban, és vár.

– Mindig így várt – mondja anyám. – Addig nem volt nyugodt, amíg mindenkit otthon nem tudott.

Nagyanyám szorongásos alkatából nyugodtan levezethető fiának neurózisa, unokáinak depressziója.

– Az alkoholizmus már csak következmény volt – állítja anyám. – Ma már tudnák kezelni apád neurózisát, szorongásait, félelmeit fel tudnák oldani, kiváló gyógyszerek vannak. Akkor még a diagnózist sem tudták felállítani. Csak az alkoholizmusát kezelték – már amennyire engedte –, azaz a tünetet, amellyel szorongásait próbálta oldani.

De hogy is ne lett volna alkoholista, amikor a Bodrogközben pályinkás kenyérkével csicsíjgatták álomba a kisbabákat, hogy tudjanak tőlük dolgozni a földeken, ne kelljen rengetgetni.

Minden ünnep alkalom volt arra, hogy a pocsek kisüsti-
ket, seprûs borokat beletukmálják a vendégbe. A kamaszodó
fiúcskákba is, főleg húsvét alkalmával. Részeg kiskamaszok
falkákban tántorogtak húsvéthétfőn szülőfalum utcáin is, jó
húsz évvel később...

Aztán meg a szövetkezeti elnökök diktálták kéretlenül is az erős szeszeket az újságíróba, ha termelési riportra szállt ki, hátha szebb színben fogja látni a tehén farát.

Mindenki vedelt, mint a gödény. Az újságírók – néhány békebeli pincér még Pozsonyban is főszerkesztő úrnak titulálta őket és hajlandó volt hitelezni – koszos, hideg és sötét kis albérleti lugaik helyett a kávéházakban írták korszakalkotó szocialista realista cikkeiket, a dolog vérré ment, mert óvatosan kellett bánni a szavakkal, a jelzőkkel, az árnyalatokkal, meg az igazsággal is, már ha volt, aki látta is, amit nézett, illetve annak látta a dolgokat, amik valójában voltak. Utólag

egyre többen állítják, hogy ők bizony Barabást kiáltottak már akkor is – ez persze csak átmeneti memoárzavar, mint mondanám, ha formában volnék, elvégre a kor lelkesültsége nemigen engedte meg a másképp látást; aki másképp látott és gondolkodott, jobbára saját maga cenzúrázta önmagát, elvégre nehéz volt elhinni, hogy mindenki látja a király új ruháját, csak ő nem. Úgysem értheted, Öcsi, nehéz is megmagyarázni – el kell fogadni, hogy vannak időszakok és helyzetek, amikor az emberek áldozatul esnek a tömeghisztériának. A világtörténelem kezdete óta így van ez, változni csak akkor változhat, ha a genetika majd be tudja építeni génjeinkbe a történelmi tapasztalatot. De ahogy a hatalom mindenre ráteszi a kezét és manipulációra használ fel, úgy ez a dolog is visszafelé sülhet el, ezért remélem, hogy az az idő még nem jön el olyan hamar. Ám azt hiszem, mindenképpen eljön, hiszen a dolog már ki van találva, vagyis létezik a lehetősége.

„Róma szép város, de unatkozunk a zenekar nélkül.” Ezt írta osztálytársam, a zenekar dobosa arra a képeslapra, ami valahogyan az esztétikatanárunk kezébe került. Lila lett a feje, ahogy elolvasta.

– Unatkoznak a fiatal emberek – mondta méla undorral. – Rómában!

A szóban benne foglaltatott az alábbi is: egész életemben arra vágyom, hogy megláthassam Rómát, az olasz városokat, a reneszánsz művészet megannyi remek alkotását, betéve tudom még azt is, melyik épület melyiket követ, hol állnak a szobrok, domborművek, hidak, freskók, ezek meg, ezek a... unatkoznak. Rómában!

Pedig a nagyvárosok valóban unalmasak a zenekar nélkül,

ott és akkor az volt a legfontosabb. Igaz, csak néhányunknak, akik benne éltünk a zene és a fény világában. Magyar ifjúsági zenekarként számos országos díjat kaszáltunk le. Vokálunknak is köszönhetően. Hat, sőt több szólamban is tudott szólni, kristálytisztán, dinamikusan. Jenő, a zenekar vezetője sokat adott a részletekre. A dinamikára, a hangzásra, a megjelenésre, a mozgásra. Egy-egy próba során mindig leadtunk vagy három kilót, hiszen végigtáncoltuk, énekeltük.

Ez hiányzik azóta is, a mozgás. A számítógép előtt csak az ujjak és a kar mozog némileg, a fej merev tartásban szegeződik a képernyőre, az ülőizmokon és a hátgerincen hatalmas a teher. Nagyon hamar megsínyli az embertől idegen mozgásszegény életmódot.

A mozgás lételemem volt, ám egyszer csak elvesztett az életemből, akárcsak a színek, ízek, illatok, emberek. Minden sivár lett és reménytelen. Apai örökség. Sokáig tartott, míg a világ újra színesedni kezdett. Valahogy úgy, mint mikor a Malevillt olvastam Hellertől. Hónapokkal azután, hogy letettem a kezemből, szülőfalum főutcáján haladtam, s meglepetten felkaptam a fejem. Madarak? Hogy kerülnek ide? Hiszen minden élőlény kihalt...

Sokáig nem ittam alkoholt, féltem, hátha hajlamos vagyok az alkoholizmusra. Társaságban reggelig kihúztam egy deci bor mellett. Érdekes volt figyelni, kit hogyan változtat meg a szesz. Azóta is gond nélkül le tudok mondani bámiről – nem ragaszkodom se tárgyakhoz, se emberekhez.

Óriási lila medúzák úsztak ma a parthoz. A katalán csajok szerint veszélyesek – ki is szedtek párat, fölfordították,

beszórták homokkal, hagyták elpusztulni. Sajnáltam őket. De félttem bemenni a vízbe. Már napok óta, mióta először feltűntek, csak úgy merek beúszni, hogy közben köröskörül kémlelem a vizet. Átkozott dolog, nincs így az úszásban semmi élvezet. Ha egy ekkora kocsonyás állat rátapad az emberre, képes megbénítani. Állítólag. Nincs kedvem kipróbálni. Zsuzsát, gimnáziumi osztálytársnőmet és zenekari tagunkat tíz évvel korábban egyszer Olaszországban, ahol a rádió gyermekkórusával volt fellépni, fürdőzés közben megcsípte egy ilyen lila medúza, hónapokig mutogatta az égő folt helyét. De Zsuzsa mutogatott mást is, „cucflekeket” hátsó fertályán, s elhitette velünk, hogy már nem szűz. Csak a húszéves osztálytalálkozó után derült ki az átverés – ha tudta volna, mennyire utáltuk és megvetettük az állítólagos hódításai miatt, biztosan meggondolja.

Jurek jut eszembe, a lengyel ifivezető, aki a Fekete-tenger melletti jutalomtáborozáson csapta a szelet. Folyton azt akarta, hogy ússzunk be a tengerbe.

– Nem lehet, nem érted? Én még csak pionír vagyok, nem ifivezető, csak akkor mehetek a vízbe, ha a vezetőnő a sípjába fúj, s csak a bójáig. Amikor meg kettőt füttyent, mindnyájunknak ki kell jönni a vízből.

Nem nagyon értette, a lengyelek már akkor is renegátnak számítottak, az úttörőnyakkendőjük sem piros volt, hanem piros-fehér, mint a lengyel zászló, és nem csomóra kötötték, hanem gyűrűbe húzták. Nem győztük csodálni. A tábor végén nekem ajándékozta. Ma is megvan valamelyik múltat őrző nagy doboz mélyén. A nyolcvanas években jelentkezett: politikai kabarét vezetett Krakkóban. A nyolcvanegyves forrongások után már nem került elő többé. Feltételezem, hogy

disszidált. Mi mást tehetett volna a visszarendeződés idején?

Mi képviseltük akkor ott a tengerparti jutalomtáborban a csehszlovák pionírok legjobbait. Azoknak is a szlovákiai felét. A vezetönő csodálatos régi szlovák népdalokat tanított meg velünk – a rádió kórusának volt egy ideig a vezetője –, azt adtuk elő műsor gyanánt. Hagyományos ételekhez szokott gyomrunk nem volt hajlandó belemenni a kísérletekbe. Mit tudtunk mi még akkor idehaza a világ ezerszínű konyhájáról?! Nem voltunk hajlandók megenni a ciberével savanyított frissítő húslevest vagy a joghurtos uborkalevest, a cukorral kínált aludttejről csak annyi jutott eszünkbe: a bolgárok nem normálisak. Egyszóval éheztünk nagyokat. Ettük a pusztá kenyeret. Senki nem tudta volna velünk elhitei, hogy az a kaja jó és egészséges: otthon sosem láttunk ilyet. Mindennek az otthon volt a viszonyítási alapja. Az étkezésnek kiváltképp. A megrögzött szokásokat csak felnőtt fejjel tudtam megváltoztatni, a nehéz, zsíros, rántással, habarással készített ételek helyébe könnyű, párolt vagy nyers ételek kerültek.

S a tenger gyümölcsei – pedig azokat is meg lehet unni, főleg, ha rosszul készítik el őket. Bezzeg a halászlét sosem untuk. Az esti tűz fényét, illatát, hangulatát az udvarban, amikor a tyúkok már aludni tértek, megjósolva az időponttal a másnapi időjárást. És előkerültek a régi történetek, a boszorkányok és lidércek hátborzongató rejtélyei.

Pokémonok lesnek ránk minden sarkon. Törölközőkről, kulcstartókról, kispárnákról. Szezonjuk van, drágán mérik a divatot. Németh Zoli jut róluk minduntalan az eszembe, akinek kisia éppen zsebszörny-korszakát éli. Vajon mit ír

éppen, készen van-e cybermeséivel? Új kor, új mesék, vasorrú bábák helyett Dark Waderek, varázsfű helyett technika. Az Üveghegyen túl – ahol a mesebirodalom terült el, most gyáróriások sorjáznak. A képzelet birodalma másik dimenzióba, másik galaxisba került át. De ott van. Szükség van rá. Ugyanúgy működik, mint eddig, csak jobban hasonlít éppen adott műszaki fejlettségi fokunkra, sőt bizonyos értelemben meg is haladja azt, a társadalom ferdüléseinek lehetőségeire figyelmeztetve, s a korszerűség követelményeit felmutatva. Jó ez? Rossz? Van.

Egyszer mindent meg lehet eteti és vetetni az emberrel. Ez a piac első számú törvénye. Hari Sheldon szerint is.

Végeérhetetlen, hosszú, forró falusi nyarak jelentik a gyermekkoromat. A nemszeretem fővárosi óvoda is megbújik az emlékeim közt.

– Utáltad, amikor délután muszáj volt aludni.

– Utáltam hát, főleg, amikor az óvónéni azt állította, hogy a piros az én kispárnám, és nem adta oda a zöldet. Vagy fordítva.

Mellettünk volt a szlovák óvoda, azon kellett átmenni az étkezőbe.

– Èo je na obed? – kérdezték a gyerekek a szlovákoktól.

– Leò! – mindig ez volt a válasz.

A karotellát, a sárgarépból főzött „narancsszörpöt” még iskolás koromban is undorral ittam meg.

– És a krakedlit nem?

– Persze, a krakedlit is. Élelmiszerfestékekkel színezett édesített szódavíz volt, sárga és piros, még május elsejék alkalmából is azt osztogatták, egy műanyag zacskóba préselve,

szalmaszállal lehetett hozzáférni a tartalmához. Az legalább jó buli volt. Szerettem a május elsejéket, a sok-sok virágot, orgonát, színes zászlókat, léggömböket, a sült kolbász, a lacipecsenye illatát, a hatalmas, hömpölygő tömeget. Egészen addig, amíg te megszülettél.

– Aznap hoztatok haza a kórházból.

– De hogyan? Apád még katonaidejét töltötte, én vittem be a táskát a holmikkal anyádnak. De eltérítették a buszt a Duna-part felé, mert a téren már gyülekezett a tömeg. Erre nem számítottam, gyalog kellett a táskával fölcaplatnom a kórházhoz. Csak akkor adtak mentőt, hogy hazavigyenek, mire levonult a felvonulás. Emlékezetes nap volt. Nagy baba voltál és szép. És az utolsó férfi a családban. Sehol nincs fiú utód az apai rokonságban.

A magyar turisták csak addig hiányzanak, amíg meg nem érkeznek: nyomban tele lesz velük minden, fejhangon hangozhatnak, „miazamitiszoóól? Bedekoó?”-stílusú nyávogásuktól frász töri az embert, mindenkit kicikiznek, mindenhez van intelligensnek nem mondható megjegyzésük; igen, a tökünk is tele lesz velük, az addig nyugalmas étkezések ezentúl arról szólnak, hogy „ma akár sízni is indulhatnánk, olyan szar az idő, el is megyek Barcelonába pasizni” – mondja egy gyerekkocsit tologató ifiasszony nagy öntudattal.

A hön óhajtott nyugalom, amiért ideutaztunk, csak nem adatik meg; első este kiderül, hogy a hotel ablaka alatt forgalmas főút fut, amit a turistairodában elfelejtettek közölni, nagyobb a szmog, mint ami elől menekülni igyekeztünk, ömlik be az ablakon a zajjal együtt, aludni nem lehet, legfeljebb mulatókban ücsörögni, de ahhoz legalábbis katalánnak kellett volna születnünk: egy itteni tanári vagy orvosi fizetés

havi 250-550 ezer peseta között van, kb. négyzel osztandó, ha koronában akarnád. A félpanzió sem leányálom – mennyiségileg elég lenne, de a minősége jócskán kifogásolható: csupa félkész, fagyasztott zöldség- és halféle. Két héten át nap mint nap ugyanaz, fantáziátlan menzakaja. A paellába ugyan minden föllelhetőt beleraknak, de főtlen a rizs. És itt sem tesznek a halra fokhagymát, akárcsak Nagy Sándor földjén – nem csoda, hogy elindult világot hódítani szegény; hátha... Vendéglőkben és vendéglőkből nagyobb a választék: német sörkert, amcsi gyorsbüfé, italiano pizzabár, kínai falatozó minden mennyiségben. Az utcák olyanok, mint a kínai piac – ugyanazt a bővít is kínálják többnyire, mint nálunk a kínaiak, csak itt drágábban. Néhol ugyan talál az ember márkás boltot is, ahol kétezerért utánavágják a Pierre Cardin-cipőt vagy a legújabb párizsi ruhamodellt, de a legtöbb keleti turista csak a cédulát keresi a ruhákon, hogy mik az anyag összetevői.

– Fel nem foghatom – morog a Marisa szalon eladónője –, minek nekik tudni, miből van? Akár orosz, akár cseh, akár magyar vagy lengyel, mind rögtön a cédula után kutat.

– Mert a mosás szempontjából nem mindegy.

– Már hogyan lenne mindegy: bedobja az ember a mosógépbe, és kész. A nyugatiak megveszik, ha tetszik nekik, nem törődnek a többivel.

– Persze, mert ők egy szezonra vásárolnak, nekünk, keletieknek évekig ki kell tartson egy-egy darab, nem moshatjuk ronggyá egy szezon alatt. És például itt ez a pulóver, 20% angóra, ne mondja már, hogy ezt is bedobja a gépbe, és kész?!

– Angóra? Nem tudtam, hogy angóra. Azt tényleg nem lehet gépben mosni – gondolkodik el egy pillanatra. – Akkor sem értem...

Hogy is érthetné? Fizetése tízszerese egy hazai ápolónői fizetésnek. Bár hogy ki mit engedhet, illetve enged meg magának, az elsősorban életfelfogás és prioritások kérdése: tele van a part szlovák(iai magyar) turistával, vannak itt fiatal komáromi ápolónők, kétgyerekes hivatalnokcsaládok, szerdahelyi gyári munkáslány a munkás fiújával, aprócska keleti magyar faluból iparban dolgozó család, de olyan is, akik repülővel jöttek, mert csak egy hétre merték őrizetlenül hagyni a fóliát. Mindent megnéznék, megkóstolnak és kipróbálnak. Számukra a közös élményszerzés és kikapcsolódás forrása a külföldi szabadság, lehetőleg tenger mellett.

Mert ezek viszonylag olcsó utak. Az ellátás közepszerű ugyan, de parti homok a pénzes nyugati számára is ugyanúgy tele van csikkkel – bár ő választhat mást, magánstrandot, hasíthatja a hullámokat a jacht hátán...

Elromlik az idő, idahaza már csak 16 fok van, itt meg már csak 23. „Üvegfenekû hajóink betekintést engednek a csodálatos víz alatti világba. Sziklák közt úszó halak, ráják, tengeri csillagok, s ezernyi más látnivaló várja, ha minket választ!” – hirdeti a kikötői plakát. Felszállunk hát. Csodálatos látványként csak a színek hatnak: mélységtől és az aljat alkotó domborzati anyagtól függően változik smaragdzöldből halványkékbe, majd sötétül egyre. Alul a semmi. Custeau kapitány nem véletlenül verte meg a vészharangot: a a Földközi-tenger partjára telepített nehézgépipar – meg nyilván a túlburjánzó turizmus – kiölte a parti sávban a tengeri füvet, csak néhány apró hal lézeng a hajó hasába vágott ablak alatt. Megint te jutsz eszembe, illetve a kormos receptjeid: mi lenne, ha a hajó mintájára az ember oldalába is ablakot vágának? Kiválóan meg lehetne figyelni a belek, a vér, ne adj’ isten a szív működését is. Egypár ablakkal ellátott ember elég

is volna látványosságnak. Dölnének a turisták, hoznák a valutát (akkorra már euróban), teleszemetelnék a patakok mentét, pisáltatnák a kutyáikat a múzeumok sarkán, belepöknének a kútjainkba, kitaposnák a gabonát... Lehet-e optimális bármi is? Hogy a kecske is jóllakjon, a káposzta is megmaradjon? Mehetünk-e úgy a közös házba, hogy megmaradjanak értékeink, amelyekről itt, a lepusztult, túlnépesegett, agyonmodernizált és ugyancsak barakkszerű városokat látva nyilvánvaló, hogy a szocialista újjáépítés-rombolás elől megmentett városmagok, várak, kastélyok, falvak olyan értéket jelentenek, ami után a túltechnizált nyugat már csak sóvároghat? A sóvárgás kölcsönös: a keletinek kívánatos minden, ami nyugati, és fordítva is működik ez, főleg a kultúrát tekintve.

Feltekintek: közeleg a kikötő. Alattunk pedig méltóság-teljesen elúszik egy nájlonszatyor.

Kultúra. Még van. Közhely:nyelvében él a nemzetiség. A nyelv őrzője az írott és kimondott szó, a nyelvben, nyelven való gondolkodás. nyelvünknek, kultúránknak nincsenek intézményei. Az utóbbi tíz évben önszerveződésként létrejött egyesületek, társaságok, szövetségek működési költségek híján fuldokolnak, nem tudnak munkahelyet, egzisztenciát, túlélési esélyt, továbbképzési lehetőséget biztosítani, munkájuk az évről évre változó és kiismerhetetlen érdekek által mozgott pályázati-támogatási rendszerben csak időszakos, esetleges, szalmaszál-hetekonyságú lehet a többség és Európa és Amerika nyomulása ellenében. Mire elérhetnénk a régiók és a sokszínű kultúra Európájába, már csak folklórcsoportokat mutogathatunk, mint az indiánok vagy a busmanok. Uraim! A nemzeti kisebbségek kultúrájának is működő, hivatalos és

HIVATÁSOS szervezetekre van szüksége ahhoz, hogy ne akarjon mindenki a világba szaladni vagy beolvadni.

– Mér, ez valakinek nem logikus? – kérdi Öcsi.

– Nem, kicsim, ez nem logikus. Az ország, amelyben élünk nem akar olyan támogatást adni, amiből meg lehet maradni és fejlődni, az anyaországnak nevezett meg vagy nem mer, vagy rosszul és rossztól kérdezi meg, mire volna szükségünk, évjárattól függően.

– No fasza, akkor meg mit csináljunk?

– Kössük föl magunkat, picim. Nem lesz velünk gond.

– Hát ez jó – húzza el a száját, és elhúz gördeszkázni.

Azt mondják, új korszak kezdődik. Nem hiszem. So-sincs új, minden emberi régi, csupán a kulisszákat modernizálják olykor. A népirtás kulisszáit. A hatalom kulisszáit. A pénz, az erkölcstelenség, a kizsákmányolás, a terror és a diktatúrák kulisszáit. A szereplőknek csupán a nevük más, jellemük, módszereik, gondolkodásuk kísértetiesen ugyanaz. Talán ezért találták ki a (nemcsak-) keleti filozófiák a reinkarnációt: vannak emberi tulajdonságok, amelyek rendszeres időközökben újraszületnek, pontosabban újra megszületnek, bármennyire hittük is, hogy kineveltük, eltüntettük, kiirtottuk tulajdonságaink közül. De ez csupán tréfa. Annak, ki ilyesmin tud röhögni.

– Figyelj! – morogja Öcsi mély hangján a telefonba. – Miért van az, hogy az egész osztályban nincs egy normális ember, akivel normálisan el lehet beszélgetni? Mármint komoly dolgokról. A srácok csak a fociról meg a csajokról dumálnak, a csajok meg semmiről. Nem érdeklí őket semmi. Nem is értenek semmihez. Mindig összecseszik a számítógépteremben a gépeket, aztán nem haladunk semmit.

– Miért gondolod, hogy az emberek kreatívak, tetterekészek, ötletesek? Hogy tudják, mit akarnak?

– Hát mert az a normális. Én mindig tudom, mit akarok.

– Az emberek 95 százaléka viszont elvárja, hogy megmondják neki, mit akarjon, mit tehet meg és azt hogyan tegye.

– Ez elég lehangoló. Az osztályban mindössze hárman vagyunk, akik el tudunk normális dolgokról beszélni.

– Ha azt mondom: egész életemben alig találkoztam több emberrel, akivel valóban lehetett volna beszélgetni, nem csak párhuzamos monológokat folytatni, megnyugtat?

Nem hinném, hogy megnyugtatja. Boldogok a lelki szegények. Mondják. Én nem hiszem. A boldogsághoz is kell tudatosság, lelki gazdagság, különben az ember azt sem tudja, mi történik vele. A kutya csontfaló boldogsága nem azonos a jól végzett munka következményeképp fellépő elégedettségérzéssel, a vágyott cél elérésével megszerzett örömmel vagy a szerelem mámoros állapotával. Bár a kutyáról még sokkal kevesebbet tudunk, mint kéne. 2040 körül, amikor állítólag megfejtik az állatok beszédét (vajon mindéte? Vagy azét a néhány százét, ami még megmarad?) énképünk előreláthatólag nagy csorbát fog szenvedni. Viták indulhatnak például arról, ki a nagyobb állat, melyik faj tartja be a saját törvényeit. Szép új világ elé nézünk már megint.

– Arról meséltem már neked, amikor Szegedre küldtek részképzésre? Egy teljes szemesztert kellett volna ott töltenünk, de hamarabb hazaparancsoltak, állítólag azért, mert az egyik magyar–szlovák szakos lány egy négerrel randizgatott.

– Mi volt a nagyobb bűn, a randizás vagy a néger?

– A szocialista internacionalizmus tiltotta a faji megkü-

lönböztetést.

– Akkor az erkölcsökre vigyáztak annyira?

– Állítólag, de más lehetett a dologban. Egy Pozsonyból a szegedi szlovák tanszéken tanító vendégtanár, a nevét már elfelejtettem, egyfolytában spicliskedett utánunk. Több lány mesélte, hogy látták, amint a bokrok közül leselkedik. Főleg, ha randira mentek, akkor kukkolt a pasas.

– Miért, mit csináltak?

– Mit csinálhattak volna az utcán meg a parkban?

Legfeljebb ha csókolóztak.

– Aberrált alak lehetett.

– Vagy pedig rájött, hogy a földalatti mozgatom, a SZETA aktivistáival találkozgatunk titokban.

– Hogy mit csináltatok?

– Magánlakásokban tartottak felvilágosító előadásokat, oda kellett elmenni nagy titokban, egyenként vagy párosával.

– Mint a kémfilmekben?

– Úgy bizony.

– Az izgi lehetett.

– Igen, elég izgi volt. A háború utáni politikai dolgokról, ötvenhatról, hatvannyolcra tartottak előadásokat, főleg azért, mert a hivatalos politika meg a tankönyvek egészen mást állítottak, mint ami azóta már kiderült.

– Hányban volt ez?

– Nyolcvanegyben. Akkor kezdődtek a lengyelországi tiltakozások. Eléggé feszült volt a légkör. Március 15-én például kitűztük a kokárdát, úgy sétálgattunk a Tisza-parton. Azt hittük, Magyarországon természetes dolog, hogy az emberek megünneplik március 15-öt, de jól pofára estünk. (Utálom az ilyen szófordulatokat, de némileg muszáj az ő nyelvüket beszélni, különben elhúznak görkorizni, mint az

állat.) Minden tele volt egyenruhásokkal, zsaruk fürkészték mindenkit, roppant kínos volt, semmilyen hivatalos ünnepeget nem tartottak, csak egy helyen játszott zenekar valami teherautó platóján. Lelombozó érzés volt. Akkor erősen éreztük, hogy Magyarországon sem nagyon szabad magyarnak lenni.

– És nem tartóztattak le?

– Még csak az kellett volna! Különben az az igazság, hogy nem nagyon hittük, amit a SZETÁ-sok mondtak.

– Miért?

– Mást sulykoltak belénk addig. Aztán jön néhány torzonborz pofa, és összekutyulja az ember teljes addigi világát, amit nagy nehezen kialakított, próbált jónak elfogadni.

– Mi az a SZETA?

– Az volt a Szegényeket Támogató Alap. A magyar tanyavilágban ugyanis ezrek nyomorogtak, azoknak gyűjtöttek mindenfélét, persze hivatalosan nem voltak szegények, mindenkinek egyenlő jogai voltak és egyenlő juttatás járt... Ezért kellett az úgynevezett másképpgondolkodóknak is tevékenykedniük. Meg aztán először ott hallottunk olyasmiről is, hogy politológia.

Azóta meg egyre csak azt halljuk. A művészetek valahová a béka hátsója alá szorultak. Az értelmiség szerepe minimális, igaz, lélekszáma is minimális idehaza, az a pár százalék főiskolát vagy egyetemet végzett ember vagy szlovák munkahelyen dolgozik, szlovák sajtót olvas, hogy „benne legyen a képben”, ha a kollégáival kell eszmét cserélni, vagy olyan első- és másodgenerációs értelmiségi, aki örül, hogy lyuk van az alfélén.

Megállok egykori munkahelyemen, beszélgetek a volt kollégákkal. Majd három óra hosszát, elvégre ráérek, minden éjjel dolgozhatok, ha kell, nem vagyok munkaidőhöz kötve. Nekik viszont a megadott nyolc órában kell elvégeznük egyre több feladatukat. Mondják. Három órán keresztül. Azalatt az egész napi penzumot le lehetett volna tudni. Imádom ezt a kis hazai társasjátékot, ahogy különféle emberek különböző helyeken órák hosszát képesek ecsetelni, mennyire elfoglaltak, leterheltek, elnyomottak, összetörték... Színtiszta proletariátus.

Emil. Hogy félsz az afganisztáni támadások megindításától? Hogy a fejünk fölött fognak átzúgni a vadászgépek?

Anyám még ma is felriad, ha repülőgépzúgást hall. Pedig csak 3 éves volt a második világháború idején... s talán még a harmadikat is megéri. Az elől nem bújhat a konyhaasztal alá.

Hogy az amerikai nők hozzátartozóik képét hordozzák körbe a lerombolt tornyok környékén?

A csecsen és a bosnyák nők is bombákkal, golyószórákkal álmodnak, és eltűnt fiaik képét hordozzák körbe-körbe. Akárcsak a chilei stadionban eltűntek hozzátartozói. Nem beszélve a kurdokról, az őserdőirtások következtében lezúduló árvizek tizenöt ezres áldozatairól. De az mind messze van és... hadd ne öntsem rád az egész keserűséget, amit a nagytőke manipulációi miatt egyre többen nyögnek. Akármilyen borzalmas is, ami történt, ott van mögötte, hogy ezeket a gyilkológépeket elvileg ők maguk képezték ki a saját nagyhatalmi céljaikra, hiszen ahhoz, hogy piacot teremtsenek maguknak, először ideológiát kell exportálni, mint a hit-

térítőknek, akár akarja azt a „célország”, akár nem, akár eljuttott a társadalmi evolúció során (véres áldozatok árán, amelyek, úgy tűnik, elkerülhetetlenek) a demokrácia küszöbére, akár nem. Észbontó, ahogy megelevenednek a saját álomgyárunk által ezerszer megcsinált képsorok, egyenes adásban – mert ennek a hiéna sajtónak az a lényeg, elsőként ott lenni és darálni a szöveget, bekerülni, bekerülni, elsőnek lenni, csúcson maradni, ha beledöglünk is – és ahogy minden bevillan, amit Bushról állítottak: a nagytőke embere, a fegyverlobbié. Az új, hatalmat garantáló fegyvereket meg időnként ki kell próbálni, ha fene fenét eszik is.

Ott állt a kiskatona a ház végében. Élesre töltött fegyverrel a vállán, térdig a hóban. Állt, elindult, toporgott. Állt, toporgott, elindult. Időnként elgémberedett ujjait lehelgette.

– Vigyé má ki néki valami meleg ételt, anyuka.

– Még mit nem! Mikor minket öröz, nehogy elszökjünk a kitelepítés elől, még meg is etessem! – háborgott nagyanyám.

– Azér csak vigyé neki valamit, há nem látod, hogy majd megfagy szegény. Annak is van valahol egy anyja, aki siratja. Meg nem is tehet róla, hogy ott kő anyi néki.

Így hát nagyanyám a családi legendárium szerint időnként kénytelen volt kicapatni a kert végébe valami meleg étellel, itallal, hogy megetesse a cseh kiskatonát, aki azért állt ott a világ-, azaz faluvégi ház határmezsgyéjén, hogy nehogy elszökjenek a kitelepítés elől. Megkapták a fehér papírt, csomagjuk útra készen várta a teherautót, amelyik annyi jó ismerőst, rokont, barátot – de főleg az értelmiséget, sikeres, tehetősebb gazdákat – transzportált már el a vasútig, ahol a dél felé induló vonatok elnyelték őket. Átmeneti állapotban éltek, csoma-

gok hátán, útra készen. Egészen addig, míg egy hajnalon a cseh kiskatona félénken meg nem kocogtatta az ablakot.

– Visszavontak minket, gazduram, megjött a parancs, nemsokára hazamegyünk, nem lesz több transzport. Most már csak aludjanak nyugodtan...

Ennyit a papa filozófiájáról.

Emil. A cukrom nekem is folyamatosan felmegy ettől-at-tól, a világ számos eseményétől is. De ugyanúgy utálom, ahogy az arrogáns nagytőke irtja az őserdőket testvéri segítségnyújtás címén, a harmadik világra sózza az elavult technológiákat, óriási szuperprodukciókat gyárt olyan áron, amiből termővé lehetne változtatni a sivatagot, előre megrendezi és a szupermozikban át is éli a saját katasztrófáit, amelyekben mindig akad rettenthetetlen szuperhős, aki megmenti a világot meg amit éppen kell neki. Csakhogy a világ valósága más: és most ideje lenne szembenézniük azzal is, hogy nem lehet a világ egyik felét nyomorban tartani csak azért, hogy a másik fele pazarolhasson. Nem lehet gyanús kormányokat támogatni büntetlenül és elnézni az államterrorizmust, mert a politikai és/vagy gazdasági érdekei éppen úgy kívánják. És végképp nem lehet „egyedül üdvözítő” ideológiákat exportálni azoknak, akik másfajta kultúrájuknál fogva nem kérnek belőle.

Mert nemcsak a fajok, a társadalmak is fejlődnek, át kell esniük az evolúció minden fázisán, meg kell érniük bizonyos dolgoknak, maguknak kell kivívniuk a saját szabadságukat, és meg kell tanulniuk megőrizni azt. Maguknak, maguktól, odahaza.

Így maradtak itt, a falu végi házban, amely később az én

szülöházam lett, s amelyre annyira büszke voltam, lévén hogy nekem még van szülöházam, amelynek falára egyszer majd fölkerülhet az emléktábla. Itt született... vagy lehet belőle falumúzeum, gondoltam, ahol a falu régi viseletét, főkötőit, kötélverő kajmóit, teknőit, csecses korsóit el lehet helyezni. Ám közben a galántai múzeum összeszedte, ami maradt a múltból, az új, lapos tetejű házak padlás nélküli már nincs a múltnak helye.

Az elvtársak valószínűleg tudatában voltak annak, hogy miután a régi padlásokat lesöpörték, miért nem engednek többet padlástereket építeni, csak lapos tetejű típusházakra adtak engedélyt. A padlás mindig gyanús. Odakerülnek a régi levelek, kacatok, kötélverők, kútláncok, morzsológépek, pontos mázsák, régi csizmák, csizmanadrágok, viseleti darabok.

A padlás félelmetes, titokzatos, izgalmas. Kisgyereknek tilos is fölmászni oda. Meg ott a kifeszített bőregér is az ajtóra szögezve, mai Krisztus, titokkal övezett éjszakai lény, különleges képességei is félelmetessé teszik, elvégre bármikor belegabalyodhat állítólag az ember hajába. Igaz, hogy még senki sem látta, de mindenki tud valakit, akivel megtörtént.

– Azért tettem oda, mer eeriassza az egerekét meg a patkányokat – szól a papa teljesen földhözragadt magyarázata. Semmi kísérteties, semmi elvontság.

Azért Ili nénit ő is látta seprûnyélen lovagolni a faluban. A kísérteties őszi-téli éjszakákon bizony el-elsuhantak a falu boszorkányai a vesszőseprû nyelén lovagolva a latyakban caplató emberfia mellett. Aztán olyan ember is akadt, aki elaludt a határban, a szalmakazal tövében, s mire riadt föl buz-

góságából? Hát egy fekete bakkecskén a szomszédék Gyurija lovagolt át a szomszéd faluba a határon át... Más meg a nyulak tanácskozását leste ki a határban. Akadt olyan ember, aki meg a tehén tejét lopó kísértetet érte tetten, de úgy elagyabugyálta, hogy másnap a Mári néne tiszta kék meg zöld volt valamitől... A téli esték magukkal hozták a meséket. Társaságban, a petrólámpi fényénél, tollfosztás vagy kukoricamorzsolás közben. A történeteket később a közös tévénézésre cserélték, majd magukra zárták az ajtót, és atomizálódtak a falusi közösségek is.

A gyerekközösségek éppúgy. A számítógép ugyan gyors utat biztosít a nagyvilág bármely pontjára, csak éppen az érintés, az illat, az érzékelés örömétől foszt meg. Amikor huszonévesen gyermek színjátszócsoporthoz vezettem hét éven át szülőfalumban, úgy, hogy minden héten leutaztam hozzájuk próbálni, a gyerekek már nem ismerték a népi gyermekjátékokat. Emlékeimből, könyvekből kellett előcsalogatnom azokat, és újra megtanítani velük. Velük talán még sikerült, talán még a gyerekeik megismerik őket. Öcsi már nem ismer semmi ilyesmit. Városi lett, tökéletesen alkalmazkodik a bent-tengerhez, bukfencezés, libalegeltetés helyett gördeszkázik a vasbetonba szerelt síneken, két óriás betonház között, nap mint nap, és közben azt hiszi, hogy szabad.

Diófák. Fecske a dróton. A fűben arany kislibák. Pimpimpáré, zsugorodj össze! Tárulj ki, tágulj ki, világ! Húsz éve írtam. Azóta már nincsenek távolságok, elérhetetlen vágy is alig maradt, viszont érvénybe lépett a libacomb-effektus: ha már megkóstoltad, nem érdekes többé.

A gyermekláncfű frissen kinyílt sárga virágából finom gyógyító mézet lehet készíteni. Ha leszakítottuk az elvirág-

zott lszálat, messzire fújtuk az aprócska ejtőernyőket. Papa nem szerette.

– Teli léssz minden gyommaa, gyerekek, inkább kapjátok ki, mielőtt főmagozna.

Sokat kínlódott a gyommal, amint végigkapálta az egyik kertet, kezdhetette a másikkal, aztán előlről, egész az ősz beálltáig.

Ha leszakítottuk a pimpimpárét, teje barnára festette kis kezünket. De azért négyfelé választottuk a szárát mindkét végén, úgy dobtuk a pocsolýába.

– Pimpimpáré. zsugorodj össze! Pimpimpáré, zsugorodj össze!

Ezt kellett neki énekelni. Enélkül is összezsugorodott ugyan, de az emberi kultúra alapvető kelléke a ráolvasás, a hit, a babona, az irodalmi alátámasztás, az ideológia – vagy amit akartok. Vajon énekli-e még valaki a faluban?

Azért még reménykedem. Kísérletezem idegen és rokon gyerekekkel. Figyelem, mihez van tehetségük, próbálom egyengetni pályájukat. Néznek, mint a moziban: nincsenek hozzászokva a figyelemhez, törődéshez, ma már ez nem divat, másokkal törődni. Igaz, én is nagyot néztem, amikor egy nemzetközi pionírtáborban, valahol a szlovák hegyekben az egyik pionírvezető nő magához szólított, és azt mondta: Neked énekelned kell, iskoláztatnod a hangodat, mert csodálatos, belőled még nagy énekes lehet. Nem lett. Mint ahogy belőle sem: operaénekesnőből degradált pionírvezetővé. Érdekes gyülekezet volt a pionírvezetőké is, azt hihetné az ember, mind hithű párttagok voltak, pedig egy fenét. Amolyan purgatórium volt a művészi meg tanári hivatás között, átmeneti tároló lecsúszott vagy kegyvesztett egzisztenciáknak.

Sokuk volt keserű és kiállhatatlan. Sokuk volt inspiráló, mozgató, előrehajtó, példakép.

Nemigen lehetett könnyű akkoriban újságírónak lenni: amit a szem látott, amit a szív érzett, amiről az ösztönök regeáltak, más volt, mint amit hallott az emberfia, vagy amit tőle akartak hallani. Tudathasadáshoz éppen megfelelő állapot. Folyt hát az alkohol patakokban, reménykedtek, hátha kitölti a sok szakadékot, amely a valóság és a vágy, a tudatosság és a parancs, a tudás és a tapasztalatlanság között tátong. De csak a szellemet, az idegvégződéseket, a józan ítélőképességet morzsolta bele a homályba. Különbözik teljesen értelmetlen volt.

Róbinak hívták az Új Szó sofőrjét, aki alkalomadtán a nagy, fekete hatszázhármassal apánkkal együtt minket is kifurikázott valamelyik folyópartra, halat fogni. Akkoriban nem volt rendes közlekedés – ma már megint nincs. Képtelenség volt eljutni egyik faluból a másikba, egyik várostól a másikig az esti órákban, hétvégén – ma már megint lehetetlen vállalkozás. Akkor is, most is csak az jut valahonnan valahová – jelképes és valódi értelemben is –, akinek vagy funkciója, szolgálati kocsija, hatalma van, amivel vissza lehet élni, vagy elég pénze ahhoz, hogy saját kocsit tartson. A társadalom lehetetlensége ugyanolyan, a kulisszák és ideológiák változnak csupán, a szakadékok nem.

Szóval, a sofőrt Róbinak hívták, mi meg a húslevesben talált feketeborsot neveztük el Róbinak szabad asszociációval, fekete kocsi-fekete bors alapon. Aztán jókat derültünk öcsémmel, amikor Róbit találtunk a levesben. Riportutakra is kivitt apánkkal az igazi Róbi, árvíz sújtotta szövetkezetbe például, ahol a víz elől megmentett és megszélidített szarvas

szomorkodott. Vagy a nyomdába, ahol ólomból nekünk szedtetett névjegyet, nehéz volt, csillogó, őriztük, mint egy kincsét. Annak már nem nagyon örültem, amikor Szemlés körében nekem kellett elcipelnem a nyomdából a szerkesztőségbe a városon keresztül a grafikák ólomba öntött negatívját... Kulcsár Feri talán meg is szakadt volna belé, vagy azért hagyta rám, hadd érezzem az irodalom ügyének súlyát.

Újságírónak lenni ma sem könnyű. meg kéne látni a témákat, az összefüggéseket, a társadalmi fájdalom gócpontjait, és olyan egzisztenciális háttérrel rendelkezni, hogy mindezt meg lehessen írni az egzisztenciavesztés fenyegetettsége nélkül. Újságírónak lenni lehetetlen. Írónak lenni sem könnyű. De talán kevésbé lehetetlen. Mindezt meg lehet írni, miközben rá lehet jönni egy sor lehetséges megoldásra is. Ám visszacsatolás nincs. A politikus, még a kultúrpolitikus sem olvas könyvet. Ezért aztán csak azok olvassák el, az a maroknyi ember, aki éppoly tehetetlen. Főlösképpen a sok éjszakázás, a szemkifolytatás a saját pénzből nehezen beszerzett képernyők előtt, a lassan ócskavasnak minősülő elavuló technológiák bosszantásaitól feltúrázott idegekkel. Főlösképpen végigizgulni az érettségit, végigkínlódni az egyetemet, elviselve közben a megalázásokat a magyar tanszéken, amiért az anyád, az apád, a tanárod nem tanította meg veled rendesen az ikes igéket, vagy a szlovák, a humán, reál meg akármilyen tanszékeken, amiért nem tudod kapásból kinyögni valamely ritkán használatos szlovák kifejezést, mert még mindig magyarul gondolkodol és magyarul álmodsz. Sőt, beteg is magyarul szeretnél lenni, ne kelljen a hiábavaló munkahelykeresésbe belebetegedve, a félnapos sorban állás előtt még ugyanannyi ideig szótáraznod, hogy meg tudd világítani: hol szúr, hol sajog, hol szaggat és hol csak bizsereg. Hogy meg

tudd értetni: fáj ez a lét, minden ízében baj és panasz rejtőzik. A kiszolgáltatottság egyenesen arányos a kisebbségi léttel. A haza, amely lassan csak egy ház, egy lakás, szertefoszlik a magasban. Bár manapság újra szlogen, valójában egyetlen hatalomnak sincs igazából szüksége kimûvelt emberfökre. Mindig akarnak valamit. Mindig mást. Többet. Lehetlent. Hazát. Otthont. Lehetőséget. Jövôt. Idehaza. Másodrendû állampolgárként itt, honosítottként vagy státuszmagyarként ott, sose otthon, sose hazában.

Ez van, Öcsi. Azért a regényedet magyarul írd meg.